

הישיבה המאתיים-ועשר של הכנסת השישית

יום שלישי, כ"ז תשרי תשכ"ח (31 אוקטובר 1967)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (המשך הדיון)

ה"ר א. בן-אליעזר:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. הכנסת תמשיך בדיון על הודעת ראש הממשלה. רשות הדיבור לחברי הכנסת כהנא, ואחריו לחברי הכנסת אבנרי.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. שמענו את סקירתו המקיפה של ראש הממשלה, אשר השתרעה על תקופה רבת-התפתחויות של תחודשים האחרונים, ונציין בסיפוק שבסקירתו זו נכללו כמה דברים ברורים, חד-משמעיים, בקשר לעתידם של שטחים שתחת שלטון ישראל – כלשונן של ראש הממשלה – ובקשר לעמידתנו במאבק המדיני.

אנו קובעים בסיפוק ששמענו ברורות מעל במה זו על-ידי ראש הממשלה, שהמצב אשר שרר לפני 5 ביוני 1967 לא יחזור עוד, וזה כולל הודעה ברורה, כי לא היתה למצרים זכות על אזור עזה, ולא לירדן זכות על יהודה ושומרון, והחזיקו בהם רק בתוקף כיבוש צבאי. ואם החזקה זו נקבעה בהסכמי שביתת-הנשק, הרי הסכמים אלה אין להם כל אופי עקרוני, כפי שהדגישו ממשלות ערב בעבר, והם אף בוטלו על-ידיהן בעקב ההתגרות המלחמתיות האחרונה. ואנו קובעים בסיפוק שגם בקשר לרמת-הגולן, לסיני, למפרץ איילת ולתעלת סואץ קבע ראש הממשלה כי המצב לא ישוב לקדמותו.

ואם כלפי הדברים שנאמרו אין לנו לאמיתו של דבר ביקורת עקרונית – יש ויש לנו הערות מספר, מהן גם עקרוניות ויסודיות, בקשר לדברים שלא נאמרו, או בקשר לביצוע דברים, היאך הם מבוצעים והיאך אינם מבוצעים. ובדאש וראשונה נזכיר לראש הממשלה: אין הוא מדבר מעל במה נכבדה זו בשם עצמו, ואף לא בשם מפלגתו. מדבר הוא מעליה בשם הממשלה כולה, ואף בשם העם כולו. ואני קובע בצער רב, שנציג עם זה, אשר נבחר על-ידי בורא העולמים לשמור תורתו ולהפיץ את האמונה בריבון עולמים מנהיג העולם כולו – לא מצא לנכון להזכיר את משדד מערכות ישראל, את אלוקי צבאות ישראל, אף פעם אחת בנאומו זה. אחרי המאורעות הכבירים שעדים היינו להם, מאז רעות שרבים וכן שלמים בארץ ובגולה, בעם ומוחוצה לו, רואים בהם את יד ה' המושיעה – לא הושמעו מעל בימת הכנסת עדיין מצד נציג רשמי של הממשלה ואף לא מצד הדובר של הכנסת שבה ווהדיה לבורא עולם על חסדיו אתנו. ולצער הרב לא רק מעל בימת הכנסת לא נשמעו הדברים, אלא אף בירות הבין-לאומיות, אשר בהן עמים אחרים, ובתוכם העמים היריבים לנו, מיטיבים להבין את אצבע ה' הפועלת במאורעות הימים, לא הבינונו אנו לתת ביטוי להשקפה היהודית האמיתית, שיש מנהיג לבירה ובזכותו אנו מתקיימים. ואנו זקוקים אף לבאות עוד לחסדיו יתברך. עדיין לא תמה המערכה.

הזכיר ראש הממשלה, שמלחמת ששת הימים הסתיימה מה בהפסקת אש, והתחיל המאבק המדיני. אינני יכול

להשלים עם הגדרה זו. טיבועה של האניה „אילת" מהווה הוכחה ברורה שמלחמת ששת הימים לא לימדה לקח מספיק לשונאני, ועדיין, למרות הצהרותיהם המילוליות על הפסקת אש, הם ממשיכים בדרכים שונות לא רק במאבק מדיני, אלא גם במצב של לוחמה. ובמאבק המדיני והבטחוני כאחד, שאנו עומדים עדיין בעיצומו, זקוקים אנו אמנם להתאזרות כל כוחותינו; זקוקים אנו לאחדות היתדות שבכל קצווי תבל שתסייע בידינו. אבל בראש וראשונה זקוקים אנו בכל אלה לסייעתא דשמיא פשוטו כמשמעו.

אינני סובר שרבים המשלים את עצמם שבחסד לא-מים ניושע. תמה אני תמיהה רבה על חברי הכנסת חזן, שיש לו עוד אמון כה רב בבית-המועצות, אחרי כל מה שעשתה נגדנו, והוא בטוח שהחוגגים את מהפכת אוקטובר עוד יעשו הכל כדי להצטדק בפנינו, כדי לטהר את דגלם מהכתם של יחסם אלינו. אני עוד לא ראיתי במדיניות העולם אותות חרטה והצטדקות אמיתיים עם שינוי הדרך. יש כורח מציאות שלפעמים מכתבי שינוי דרך. אבל עד היום לא ראיתי שיקולים מוסריים פועלים את פעולתם בשטח זה. ועל כן אינני משלה את עצמי – ואני מזהיר מפני אשליות מרחיקות לכת – של הסתמכות על אחרים, אף אם כיום הם תומכים בנו. אין אנו באים חלילה לקפח זכותן של המדינות שעזרו לנו, בעיקר לאחר ימי הקרבות. אבל ידוע לנו היטב כי עזרתן באה לאחר הישועה הגדולה, ובעת הצרה הגדולה עמדו רובן ככולן מגוד. ואין מאתנו ידע אי-אלו אינטרסים משלהם עלולים להשפיע על דרכן להבא. עצם העובדה שעומדים מהם איתנים אתנו במאבקנו המדיני – אף זה נס גדול הוא, ונקווה שיתמיד. אבל לסמוך על יושרם של עמים אחרים ועל צדקתם, על חסדם ועל נאמנותם לנו – דאי שלא נוכל.

גם הפעם לא שמענו מפי ראש הממשלה הצעות ברורות בקשר לבאות. גם הפעם הסתפק ראש הממשלה בתביעה למשא-ומתן ישיר, והבטיח הגשת הצעות מצדנו לששנויע למצב זה של משא-ומתן. ואני מניח שצודק הוא בכך. אין מקום לגלות הצעותינו כל עוד אנו צריכים להניח שאין רקע מתאים למשא-ומתן עליהן. אבל שאלה אחת מתעוררת בקשר לכך אצלי: האם הממשלה כבר ידעת מה הן הצעותיה? היא איננה צריכה לגלות, זה נכון. אבל היא צריכה כבר לדעת אותן. והספק מתעורר כששומעים וקוראים הצהרות שונות וסותרות זו את זו מפי חברי ממשלה, מפי מוסמכים להצהיר ומפי אלה שנחשבים בלתי-מוסמכים להצהיר הצהרות. הממשלה היתה צריכה להגיע לבירור הצעותיה ולשים בדרך זו קץ להצהרות השונות. שתועלת אין בהן והיסקן ברור. ובעיקר מהסיבה שאין לגלה מדיניות מהיד אל הפה, אלא יש צורך להתוות קו מדיני ברור, מטרה סופית ברורה, אשר תתווה את דרכנו בורה הבין-לאומית.

לדחור במכונות שלנו. מבחינה דתית, מבחינה לאומית, מבחינה רגשית, היינו צריכים מכבד לבטל אותו ולחסל אותו. ואף מבחינה מדינית היתה יכולה להיות משמעות לחיסול כביש זה, והד בין-לאומי יכול היה ללוות מעשה זה. אבל זאת אין אנו עושים.

ואף בקשר לתכנונה של ירושלים צריך להדגיש דבר. ירושלים העתיקה צריכה להישאר ראווה לשם עיר הקודש והמקדש. על אף חורבנה לא זוה שכינה ממנה וקדושתה לא בוטלה. ועל אופי זה עלינו לשמור בתכנונה. אנו המדברים על התחשבות ברגשות דתיים של דתות אחרות, צריכים להתחשב ברגשות הדתיים של היהודים, והתחשבות זו תובעת מתן אופי מיוחד לירושלים, במסודות שישוכנו בה, בהתנהגות התושבים שיתיישבו בה, בהתנהגות כל המבקרים בה. אופיה של ירושלים תובע זאת.

ועוד. אין אנו מתנגד לכיבוד זכויות דתיות של דתות אחרות, אבל לתת להן זכויות יתר על הזכויות שלנו, להצהיר על כך ברבים, בזה דאי שאין משום תבונה מדינית.

שר הבטחון הגיע להסדר מסוים בקשר לביקורים במערת-המכפלה, הדיר רגל יהודי ממנה ביום שישי כיום תפילה של בעלי דת אחרת. והנה קרה מקרה. ראש השנה חל השנה ביום חמישי ביום שישי. ובמים הוכרו שביום חמישי יתפללו תפילות ראש השנה במערת המכפלה וביום השישי לא יתפללו שם. אגיד גלויות: לא הייתי רואה כל עוול בכך אילו ביום שישי זה — באותו יום שישי בו חל ראש השנה — היו יהודים מתפללים במערת-המכפלה. גם להם מותר פעם ביום שישי. אבל אם התבונה המדינית של אלה שהכריעו אחרת הגיעה לכך שביום שישי לא תדרוך כף רגל של יהודי במערה, לשם מה היו צריכים בכלל לארגן שם תפילה ביום השנה? לשם מה היו צריכים לארגן שם תפילה ביום ראשון של ראש השנה ולבטל ביום שני, וכך להצהיר על עליונותה של דת אחרת ברגע של עימות בינינו וביניהם? מוטב היה לוותר כליל על עימות זה ועל ארגון תפילה במקום זה בראש השנה.

בעשרת ימי התשובה נאמר בין הסליחות הפזמון האומר: „אזכרה אלוקים ואהמיה בראותי כל עיר על תלה בגויה ועיר האלוקים מושפלת עד שאל תחתיה.“ ישנם יהודים שרצו למחוק פזמון זה מתפילתנו. אצה להם הדרך. מוחקים מהר, סותרים מהר. בונים לא כל כך מהר. והעדות לכך היא ירושלים. ואני, אני אמרתי פזמון זה יחד עם רבים, בכונה מלאה גם השנה.

מספרים על מגיד שעלה על הבמה ופירש פזמון זה שלא כפשוטו. הסביר שהמלה „עיר“ שורשה התעני-רות והתלון וככה על כך שכל התעוררות יש לה מחסי-דיה ומפעיליה והתעוררות לאלוקים מושפלת ואין לה מהלכים. העיר לו אחר: כל עוד אפשר לפרש פסוק כפשוטו, לא נוציאנו למדרש ולרמו. עדיין עיר, העיר מושפלת.

חברי הכנסת, בפזמון זה עלי לדרוש כפשוטו וכמדורשו. מושפלת ההתעוררות האלוהית, אבל גם העיר כשלעצמה, עיר קודשנו והפארנו, עדיין לא זכתה לבנינה.

בל סתפק דיבורים. נעשה מעשים. ולדידי בשני השטחים — בהתעוררות האלוהית ובעיר האלוקים — וזיה זה לישועה לעם.

וברצוני כאן להזהיר עוד מדבר אחד. אינני אומר שיוקרתו של ארץ איננה חשובה לנו. אבל לא אנו ממונים על שמירת יוקרה זו, ולא אנו יכולים לשמור עליה. יש עמים אחרים הצריכים לדאוג לזאת. נקודת-מבט זו לא יכולה להיות אף אחד מהמרכיבים של הכרעותינו המדיניות. די והותר עושים אנו באמרו שעניינו לשלום ושלמענו אנו מוכנים לוותרים, שאין עניינו בראש וראשונה להרחבת גבולות, שמוכנים אנו לדו-קיום של כבוד עם שני הצדדים. סוף-סוף אין אנו צריכים להצטדק על שפירצה מלחמה באזור, ואין אנו צריכים להצטדק על שבעזרת ה' ניצחנו בה, ואין אנו צריכים להצטדק על שארצות ערב לא עשו כלום למען הפל-טים במשך שתי עשרות בשנים. וכן אין אנו צריכים לצאת מהכלים כששליט של ארץ ערבית אחת, אשר הימר ברגע האחרון על סוס לא נכון וספק רב מה כוחו ומה יוקרתו בעיני ארצות ערב בכלל ובעיני אזורי מדינתו — כששליט זה מואיל ברוב טובו להצהיר כי ישראל היא אומה ואין הוא מתכחש לקיומה. נכון שאין עלינו להיות שיכורי נצחון. שכאלה אינני רואה בין מעצבי מדיניות החוץ שלנו כלל וכלל. אבל יחד עם זאת אין עלינו ללול בשום אופן בפרי הנצחון, ואין לנו לשכוח אף לרגע את המטרה העיקרית שלנו לשלום של קיימא באזור, ואל לנו לערב במטרה הזאת מגמות אחרות.

וכעת כמה מלים על ביצוע. הזכיר ראש הממשלה שאיחודה של ירושלים בוצע ללא זעזועים. הוא דיבר על תכניות שמתכננים בקשר לבנינים שיוקמו שם, להעברת משרדים לתוכה ובדומה לזה. אבל כל זה עדיין איננו ביצוע, ואנו זקוקים לביצוע. זה כמעט חמישה חודשים שירושלים שוחררה, זה כשלושה חודשים שהוכרז רשמית על איחוד העיר, ועדיין ריקה היא מתושבים יהודיים וממוסדות יהודיים. מה שנעשה בשטח האמור — זה עדיין אפס ולא כלום. וכאן קובעות עובדות הרבה יותר מאשר הכרזות. ואמנם איחודה של ירושלים, מבחינות שלטוניות, שיפוטיות ואדמיניסטרטיביות, אף הן עובדות הן. אבל לא ראוינו עדיין מתיישבים יהודים במזרח של העיר, ויישוב העיר עשוי להיות עובדה בעלת משמעות מכרעת.

וש עוד שטחים שלא ראוינו בהן שיד ישראל, לא דיבור, אלא די ישראל תצהיר שאין היא משלימה עם עובדות שיצר אותן שונאינו.

אנו נמצאים במאבק חמור בקשר למה שנקרא מקומות קדושים. מנסים לשלול זכותנו להיות בעלים על חלקים מארץ זו, כביכול בגלל שנמצאים שם שטחים מקדשים לדתות אחרות. אנו מנסים להוכיח כי ראויים אנו מכל הבחינות להיות האפטרופסים למקומות אלה, אך ההוכחות אינן תמיד בדרכים הנכונות.

ההוכחה הברורה ביותר היתה צריכה להיות בכך, שנוכח ונחזור ונוכיח מה גדול העוול שנעשה לנו, ליהודים, במקומות הקדושים לנו. אנו מצניעים לכת בהסדר ובתיאור הווגדלים, בו נהג הפולש הידני בעיר הקדוש ירושלים. אבל לא רק שאין אנו מבינים להסביר ולהבהיר, אלא אף אין אנו מבינים לחסל עובדות שכאלו הוא יצר. הנה חודשים כבר מדובר על הכביש אשר סללו הווגדלים על מקום קברות הר-הזיתים. כביש זה לחרפה הוא לנו. אבל אנו לא רק שאיננו מרגישים את חרפה שבו, אנו אף ממשיכים להשתמש בו, ועל קברות בני ישראל ובנות ישראל קדושים וטהורים ממשיכים אנו

הי"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו - לחבר-הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. לפני חמישה חודשים הצבעתי בכנסת בעד הקמתה של ממשלת הלי-כוד הלאומי. אינני מצטער על כך.

הצבעתי בעד ממשלה זו - ובעד צירופם של אישים שאני מתנגד לדרכם תכלית התנגדות - כדי להפגין את אחדות המדינה מול פני סכנה קודרת, ערב מלחמה שהפכה אז לבלתי-נמנעת. הפקדנו את גורלנו בידי ממי-שלה זו כדי שתנהיגנו במלחמת התגוננות. וכאשר הנחיל לנו צה"ל נצחון מזהיר בשדה הקרב, קיוונו כי ממשלה זו תשכיל לנצל את הישגי המלחמה כדי להשיג את השלום. תקווה זו התבדתה.

מתוך אותה תחושת חובה, שהדריכה אותי כאשר הצבעתי בעד ממשלה זו ב-5 ביוני, אני חייב עתה להביע אי-אמון לממשלה זו. אני מאמין באמונה שלמה שהממשלה מחמיצה הזדמנות היסטורית - אולי האחרונה בדורנו - להשיג שלום בין ישראל והעולם הערבי. אני מאמין באמונה שלמה שהממשלה מחבלת באפשרויות ממשיות להשגת שלום, אפשרויות שלא היו כדוגמתן מאז קום המדינה. אני מאמין כי ההתחרות הפנימית בממשלה עצמה, המי-רוץ של שריה על כתר הפופולריות בקרב ציבור משולחב, שאיננו יודע את כל האמת, מעבירה את הממשלה על צלילי דעתה. אני מאמין כי זוהי סכנה לעתיד המדינה, ונאומי של ראש הממשלה אתמול, נאום עקר ושליילי לחלוטין, ללא רמז של פתרון ממשיל לבעיית ערביי פלשתינ, לבעיית הפליטים, לבעיית השטחים המוחזקים - מחזקת אותי באמונה זו.

כבוד היושב-ראש, חזרתי השבוע ממסע של חודש ימים בעולם, מסע שהקדשתי לחקירת המגמות המס-תמנות בעולם הערבי. נפגשתי עם אישים ערביים ועם אנשים אובייקטיביים המצויים במתרחש בארצות ערב יותר מכל אדם בממשלת ישראל. הגעתי למסקנה כי ברנע זה קיימת אפשרות סבירה - אני חוזר ואומר: אפשרות סבירה - להשיג שלום ישראלי-ערבי.

תוצאות המלחמה זעזעו את העולם הערבי וגרמו להתפכחות בארצות רבות, ובעיקר במצרים. כרגיל בעולם הערבי, אין התפכחות זו מוצאת את ביטוייה בנאומים ובמאמרים, להוציא רמזי רמזים סתומים. אולם היא מוצאת את ביטוייה במגעים שמחוץ לאור הזרקורים.

אין זה גילוי פרטי שלי. שר החוץ יודע זאת, והממ-שלה כולה חייבת לדעת זאת.

ישנו עתה סיכוי חזק להסדר. לא לשלום שפירושו כניעה ערבית, ולא לשלום אשר פירושו הכרה ערבית באימפריה ערבית גדולה מקנטרה ועד קווייטרה; אלא לשלום המכיר בזכותו הלאומית של עם ישראל, שלום של צדק וכבוד הדדי, שלום שיניח יסוד לקיום יחד של ישראל והערבים בארץ-ישראל ובמרחב כולו.

כבוד היושב-ראש, הדרך לשלום איננה יכולה להתחיל במשא-ומתן גלוי וישיר ללא תנאים מוקדמים, כפי שטוענת ממשלת ישראל, וכפי שחזר וטען ראש הממשלה אתמול. ועידת השלום הגדולה, החגיגית, בה יישבו אלה מול אלה נציגי ישראל וארצות ערב, ועידה כזאת יכולה להיות סופה של הדרך, אך לא ראשיתה. אין בכך כל

חידוש. בתולדות העמים יש תקדימים רבים להשגת שלום במגעים סודיים, אחרי הכשרת הקרקע באמצ-עות מתווכים המקובלים על שני הצדדים.

דווקא ההיסטוריה המדינית הקצרה של מדינת ישראל כוללת תקדים בולט לכך. הסכם השלום בין מדינת ישראל והרפובליקה הפדראלית הגרמנית הושג בעיקרו במגעים סודיים, שבהם לא השתתפו נציגים רשמיים של מדינת ישראל. רק אחרי שהושג ההסכם למעשה, ניאוחה ממשלת ישראל לשבת ליד שולחן המשא-ומתן הגלוי והישיר עם נציגי ממשלת בון, לעיבוד הפרטים.

זהו הכלל כשרוצים להשיג שלום של פשרה. רק כאשר רוצים להשיג שלום של תכתוב, שלום של כניעה, מתעקשים על משא-ומתן בפרהסייה בוועידה גדולה. כזאת היתה ועידת השלום בוורסיי, אחרי כניעת גרמניה במלחמת העולם הראשונה; או הקונגרס של וינה, אחרי כניעת נפוליון.

ממשלת ישראל יודעת היטב כי שום משטר ערבי אינו יכול לבוא למשא-ומתן גלוי, אלא אחרי שיתברר, במשא-ומתן סודי, מהו טיב השלום אשר ישראל המנצחת מוכנה להסכים לו. ההתעקשות על משא-ומתן גלוי, ללא פירוט תכנית השלום הישראלית המוסמכת, פירושה על כן: שלילת כל יומת שלום רצינית. כך מבינים זאת בבירות העולם. כך זה גם מובן בבירות ערב.

כבוד היושב-ראש, קשה מאד להבין מה ממריץ את ממשלת ישראל לנקוט בקו זה. מהו ההגיון הטבוע בו? יש דברים שאין לוותר עליהם בשום אופן, בכל משא-ומתן לשלום. דברים הנוגעים לקיום המדינה, לבט-חונה ולהתפתחותה. יש לישראל אינטרסים חיוניים אשר לגביהם לא תיחכן פשרה. אין פגיו לשלום ללא תנאי, לשלום בכל מחיר. לכן יש חשיבות מכרעת לתוכנו של הסדר שלום. אולם אינו חשיבות יש, ואינו חשיבות יכולה בכלל להיות, לצורה שבה יושג השלום? מדוע כשר הסדר שלום מסוים אם יושג בדרך של משא-ומתן ישיר, וטרף אותו הסדר שלום עצמו אם יושג בשלב הראשון, באמצעות אישיות המקובלת עליו? אדר-בה, במשא-ומתן סודי יהיה הרבה יותר קל לצד השני להיות גמיש, כשם שהדבר יוקל עליו. ואילו במשא-ומתן פומבי יהיה כל צד נוטה לנקשות מירבית, מכיוון שהנציגים הערביים יהיו כפופים ללחץ דעת הקהל השו-ביניסטי שלהם, כשם שנציגי ישראל יהיו כפופים ללחץ המיעוט השובניסטי, הממלא לאחרונה את חלל הארץ בצווחותיו הצורמניות.

הדרך הנכונה, כבוד היושב-ראש, היא שונה לגמרי. היא ברורה לכל מי שחפץ, באמת ובתמים, בהשגת שלום.

על ממשלת ישראל להתכנס ולקבוע מה הם תנאי המינימום שלה להסדר מדיני עם ארצות ערב. לא אכנס כאן לפירוט התנאים האלה. יכולות להיות על כך דעות שונות. דעתנו שלנו - דעת חברי ואני - ידועה: א. הקמת רפובליקה ערבית פלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה, ואם יש לעבר-הירדן הרצון להצטרף - גם בה; ב. הקמת פדרציה בין ישראל לפלסטין; ג. הפיכת ירושלים המאוחדת לבירת הפדרציה; ד. יישוב כל הפליטים בשטח ארץ-ישראל; ה. הסד-רים צבאיים וביטחוניים את בטחון ישראל לאורך הגבול הסורי, הירדני והמצרי; - -

עקיבא גוברין (המערך):

אם זה סודי — מדוע אתה מפרט?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

— 1. חופש השיט של ישראל בתעלת סואץ ובמצרי טיראן; 2. הסדר מדיני ובטחוני שיצרך את ישראל לבטח של ארצות המרחב; 3. במסגרת זו — חזרת ישראל לגבולותיה מלפני מלחמת ששת הימים.

יכולות להיות גישות אחרות ותכניות אחרות. אך יהיו תנאי המינימום אשר יהיו — יש לגבש אותם בבירור.

לאחר מכן על ממשלת ישראל לקבוע מי הם הגורמים והאישים המקובלים עליה לשליחות שלום חשאית. יש גורמים רבים הבאים בחשבון, החל באישים כמו פיר מנדס-פראנס, וכלה בגורמים בין-לאומיים כמו ממשלות מסוימות.

אם מגעים חשאיים אלה — ובכללם מגעים ישירים, אך סודיים — לא ישאו פרי, נדע לפחות שעשינו מה שהיה מוטל עלינו לעשות, וכי אין ברירה אלא להישאר מבצר מזויין במרחב עויין. במקרה זה לא הפסדנו כלום, ונוכה שוב בדעת הקהל הטובה, שהתייצבה לימינו בימי החרדה ערב המלחמה, והמתרחקת מאתנו עתה באכזבה גוברת והולכת.

אם, לעומת זאת, ישאו המגעים האלה פרי ואני אישית משוכנע כי אכן ישאו פרי — הרי אז ייווצרו התנאים למשא-ומתן גלוי בשלב הסופי, משא-ומתן שימצא את סיומו בהסדר רשמי, ששמו אינו חשוב כלל.

כבוד היושב-ראש, השאלה הגדולה המתייצבת עתה לפני מדינת ישראל, ולפני כל אורח בישראל, היא זו: האם אנו רוצים בכלל בשלום? יימרה נא הדבר בגלוי, בצורה שאינה משתמעת לשני פנים: אנו עומדים בפרשת-דרכים היסטוריות. לפנינו הברירה בין שתי דרכים שונות, שלא תיתכן ביניהן פשרה: או סיפוח השטחים הכבושים והפיכת ישראל לאימפריה עברית, ורדיה של המזרח התיכון, שתחיה על חרבה לנצח; או השגת הסדר מדיני, שישלב את ישראל במרחב, תוך ויתור על כיבושים טריטוריאליים ותוך הבטחת ריבונותה, בטחונה ועתידה של המדינה.

הדרך הראשונה תוביל בבטחון מוחלט לסידרת מלחמות חדשות, מלחמות שבהן יופעל, במקדם או במאוחר, נשק גרעיני משני הצדדים, ושטחיים בהשגחה הדדית טוטאלית. בינתיים תהיה לנו אימפריה עם מיעוט ערבי גדול, שיהפוך במהרה לרוב בה, דבר שיגרוור אותנו למצב קולוניאלי, עם בעיה בטחונית פנימית שתחמיר ותלך.

הדרך השנייה תוביל לשלום בר-קיימא, להפסקת מירון החימוש, לפירוק גרעיני, לשוק מרחבי משותף, לשגשוג כלכלי — שלנו ושל ארצות ערב, להוצאת המר-חב שלנו ממשחק הגושים העולמיים.

זוהי הברירה. אי-אפשר להתחמק ממנה. אם נעלה על הדרך הראשונה — דרכה של אימפריה עברית — לא נוכל לחזור בה. זוהי דרך חד-סטרתית, שאין ממנה שיבה.

כבוד היושב-ראש, ממשלת הליכוד הלאומי, שהוקם מה לצורך מלחמת ההתגוננות, אינה מסוגלת לבחור בין שתי דרכים אלה, מתרוצצות בה מגמות שונות.

הנסיין לשמור על קיומה מונע ממנה כל אפשרות להכריע הכרעה חיונית כלשהי. כי כל הכרעה פירושה: פירוק הממשלה והקמת ממשלה חדשה, מצומצמת יותר.

כדי לשמור על אחדות מלאכותית ולמנוע משבר פנימי, דוחה הממשלה כל הכרעה. הסיסמה של משא-ומתן ישיר וגלוי לשלום, שאינה ניתנת לביצוע, באה, למעשה, רק כדי למנוע את הצורך בהכרעה. אולם חוסר הכרעה גם הוא הכרעה, כי חוסר הכרעה פירושו — החמצת ההזדמנות ההיסטורית שישנה; והחמצה זו פירושה — היגרלות בדרך המלחמה, הסיפוח והאימפריה. טביעת „אילת" והפגזת סואץ מוכיחות זאת בעליל. חורנו למצב שמלפני מלחמת ה-5 ביוני. קווי החזית השתנו. אך המצב עצמו לא השתנה במאומה.

לכן אני מבקע, כבוד היושב-ראש, אי-אמון בממשלת הליכוד הלאומי.

היו"ר א. בן-אליעזר:

רשות היבור לחבר-הכנסת מיקוניס, ואחריו — לחבר-הכנסת גוברין.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בתוך הישימון של קנאות לאומנית וקנאות דתית, שאיפיון את הדיון על הודעת ראש הממשלה מאתמול, נתגלו דברי חברי-הכנסת אונא ממפד"ל וחזן ממפ"ם כנאות דשא מרע-ניים. עם כל הסתייגותי מאספקטים שונים של דבריהם, הרי יש לציין בסיפוק את התייצבותם נגד הלכי-הרוח ההרפתקנים של שיכורי הנצחון וחולי הייאוש מאפשרות של שלום עם הערבים, וכן — את תביעתם מהממשלה שתבהיר מה היא מטרתה במערכה על השלום עם ארצות ערב.

אין בתוכנו חולק על כך שהנצחון הגדול במלחמת ששת הימים הרס את המזימות להכחיד את מדינת ישראל, אך לא יכול היה להביא לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי. נסיון עשרים השנים הוכיח, כי סכסוך טראגי זה אינו עניין להכרעה צבאית, אלא להכרעה מדינית. עם ישראל והעמים הערביים מעוניינים שמלחמת ששת הימים תהא המלחמה האחרונה ביניהם. זוהי הבעיה, בהא הידיעה.

השאלה הגורלית הניצבת לפנינו היא לא רק לשמור על הפסקת האש, לא רק למנוע את חידוש האש, אלא איך להתקדם מן המצב של הפסקת אש אל השלום, אל שלום הקבע, מה על ישראל לעשות, במידה שזה תלוי בה, לטובת התקדמות כזאת?

אנו דוחים את התביעה המופנית כלפי ישראל מצד ממשלות הארצות הערביות ותומכיהן לסגת ללא תנאי מן השטחים המוחזקים, כי פירוש הדבר הוא לחזור לאותם התנאים אשר כפו עלינו את מלחמת המגן של ששת הימים. נסיגה ללא תנאי, כאשר שליטי סוריה ואליזיריה טוענים בגלוי להמשכת המלחמה בישראל ו„המתונים" מסוגם של חסנין הייכל — דוברו המוסמך של נשיא מצרים — טוענים בגלוי לנסיגה ישראלית בלחץ פוליטי, תוך התווית „סיכוי" של עקירת ישראל מן האזור „בבוא היום", נסיגה כזאת משמעותה — חידוש המצור הפאן-ערבי, ההסגר ואיומי ההשמדה; פירושה — סכנת חידוש המלחמה. אנו דוחים מאידך את הסיסמה ההרפת-קנית של הסיפוחים הטריטוריאליים, את מגמות ההתפש-

מד אשכול, כי הוא מצדד בשלום של קבע, אשר בו טמון הפתרון לבעיות האזור, אך לא הטריח עצמו לפענח את הפתרון הזה ולו בקווים כלליים. הרושם הוא, כי לו היתה לממשלה כוונה רצינית לסלול, מצדה היא, דרך אל השלום, לו חשבה להפעיל השפעה חיובית על חוגים מתונים בקרב הציבור הערבי, לו דאגה בכנות שלא תבוזבז התמיכה לישראל בעולם, שאין ערוך לה במערכה המדינית הגורלית, היתה מפענחת את הפתרון במונחים ברורים. ההסתפקות ברמזים היכולים להתפרש לכאן ולכאן, אינה עשויה לשרת שום מטרה חיובית במערכה על השלום.

לדעתנו מחייבת המערכה המדינית, שישאל נתונה בה כיום, הכרזה מפורשת ומוסמכת של הממשלה על נכונותה להיכבדות על שלום. הן עם העם הערבי-הפלשתינאי בשטחים המוחזקים על יסוד זכותו החוקית להגדרה עצמית והן עם מדינות ערב השכנות; על נכונותה לבטל, במסגרת הסכמי שלום והסכמי בטחון עם מדינות ערב, את הכיבושים הטריטוריאליים, לטובת גבולות קבע מוסכמים שיתוו בתוו השלום. כל עוד לא עשתה זאת הממשלה, היא מחלישה — מצדה היא — את סיכויי המשא-ומתן וההסכם עם הצד הערבי, פוגעת במעמדה הבינ-לאומי של ישראל ומקילה על הלחצים החיצוניים של המעצמות הגדולות.

מסתבר, כי ממשלת הליכוד הלאומי, לפי עצם הרבה, אינה מסוגלת או אף אינה מעוניינת להתמודד ברצינות עם בעיית השלום. התמודדות כזאת תובעת שיקול לאומי עצמאי ואחראי ונכונות לכבד את זכויות הזולת, כמנוף להזזת הצד הערבי מנקודת הסיבנות להכיר בזכות קיומה של ישראל. אך אין זה מתכונותיו של "הליכוד הלאומי" הזה, שהוא לא ליכוד ולא לאומי מבחינת האינטרס הלאומי העליון בשעה תמורה זו. דאגה מעורר המצב הנראה לעין, שבו מצליחים עד עתה החוגים הקיצוניים בממשלה לכפות את עמדתם ההרפתקנית והקרתנית כאחת על החוגים המתונים שבתוכה.

חברי הכנסת, כל עוד נמשכות הסכנות של התלקח חיות צבאיות בקווי הפסקת האש, כל עוד נמשך מצב הלוחמות והאיבה בין מדינות ערב וישראל, ממשיכה להתקיים הסכנה לשלום האזורי והעולמי. מצב זה מנוצל היטב על-ידי האימפריאליזם, על-ידי הצרפתי והבריטי בגליל, ועל-ידי האימפריאליזם האמריקאי במידה מסויימת של הסוואה, כדי לקדם את האינטרסים האנוכיים שלהם על חשבון השלום, על חשבון ישראל וערב כאחת. שוב ושוב נוכחים אנו לדעת בזו הפעם המי ידע כמה, כי אין לסמוך על מעצמה זו או אחרת, אלא על מדיניות לאומית עצמאית וצודקת, העשויה להקנות לנו ידידות ותמיכה בין-לאומית רחבה.

לעומת זאת, עם כל הצער והעלבון שמעוררת עמדת ברית-המועצות כלפי ארצנו במשבר המזרח-תיכוני, כל נוציא משדה ראיתנו, שאפילו לפי דעתם של עתוננים בורגניים במערב מעוניינת ברית-המועצות שישור שלום באזורנו. כי אין היא מוכנה להסתבך בכל צורה שהיא במלחמה במזרח התיכון.

לכן, אין להרפות מן המאבק, ומפלגתי הקומוניסטי אינה מרפה ממנו, כי ברית-המועצות תחליף את עמידתה החד-צדדית לימין החזית הערבית הלאומית האנטי-ישי-ראלית בגישה כל-צדדית לבעיה הישראלית-ערבית,

טות הטריטוריאליה וההשתלטות על העם הערבי הארץ-ישראלי, שהועלו על ידי אישים וחוגים ציבוריים שונים, מהם שרי ממשלה, כיוון שסיפוח שרירותי של שטחים שנכבשו על ידי צה"ל במלחמת המגן נוגד את עניין השלום ומעורר סכנה של מלחמת נקם מצד המדינות הערביות לעת מצוא.

סיפוח שרירותי של שטחים חוסם את כל הדרכים אל השלום, גורר בעקבותיו שלטון בעם אחר בניגוד לרצונו, על כל אמצעי הדיכוי הכרוכים בכך, וידוע הדבר: עם המדכא זולתו אינו חופשי. עצם התכונה הרעשנית והבלתי-אחראית של תאבי הסיפוחים כבר זורעת הלכי-רוח שוביניים ואנטי-דמוקרטיים בחלקים שונים של הציבור הישראלי.

מה שנדרש מאתנו בישראל ומה שנדרש מכל הגורמים המעוניינים בדבר הוא: מאמץ עליון להבטיח את השלום והבטחון במזרח התיכון על ידי משא-ומתן, הסכם ושלום בין ישראל למדינות ערב, ללא כניעה מזה וללא תכתיב מזה, אשר יבוסס על הכרה הדדית בזכויות החוקיות של העמים הנוגעים בדבר, אשר יתווה גבולות קבע מוסכמים ויבטל את הכיבושים המלחמתיים.

השטח כפוף לשלום — בשלוש מילים אלה תמצית האחריות הלאומית.

המאמץ נדרש כעת בדחיפות, לאור התגברות הסכנות המלחמתיות באזור תעלת סואץ; לאור ההפרה החמורה ביותר של הפסקת האש עם טיבוע אניית חיל הים הישראלי "אילת" בלב ים ב-21 באוקטובר, וחילופי האש הארטילרית ב-24 באוקטובר, שגרמו נזקים רבים לבתי-הזיקוק המצריים; ולאור התחדשות מירון היוון וההיעדר כויות הצבאיות, המאיימות בחידוש אש המלחמה. על הסכנות האלה מעידים גם דבריו של ראש הממשלה באוני משלחת המגבית ב-26 באוקטובר, שלפיהם "אין בטחון והתמלחמה לא תתחדש". במצב המתוח הזה יש לראות הקלה מסויימת בהחלטת מועצת הבטחון, שהופיעה נגד הפרת הפסקת האש מכל הצדדים. זה יצר סיכוי טוב יותר לשמירת הפסקת האש, אך, לצערנו, העמדות של שני הצדדים במשבר הנוכחי כיום אינן מעודדות ביותר.

החלטת ועדת חרutos האומרת "לא הכרה בישראל, לא משא-ומתן עם ישראל, לא שלום עם ישראל", מעידה על חוסר נכונות מן הצד הערבי הרשמי להיכבדות עם ישראל, לא רק עם ישראל שלאחר מלחמת ששת הימים, אלא גם עם ישראל שלפני המלחמה הזאת. אך המצב הנתון, שאינו משקף עדיין בגלוי הלכי-רוח של פתרון וריאליזם בחוגים מסויימים של הציבור הערבי, לא זו בלבד שאינו גימוק לחדול ממאמצי שלום ישראליים, אלא זה אף גימוק להגברת מאמצים אלה. מצד שני, המחדלים של ממשלת ישראל בגדון הם חסרי כל הגיון ואינם מעידים על הבנה לחומרת המצב ולסכנות המתחדשות לשלום האזורי והעולמי.

צאו וראו: ראש הממשלה חזר ביתר הרחבה על החלטת הממשלה בישיבתה מ-17 באוקטובר בשאלה הישראלית-ערבית. החלטה זו היא ברורה מאוד בכל מה שהיא שוללת, בגישה הנקושה של שליטי ארצות ערב אל ישראל, אך היא סתומה ביותר במישור החיובי. זהו, אגב, הקו האופייני לכל הנושאות הרשמיות שקדמו להחלטה אחרונה זו. בעקבות אותה החלטה הדגיש

— הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (מיקונים, בן-אליעזר, גוברין, נצר) —

תישמש האבן הראשית של האומות המאוחדות על-ידי ניסוח-טיח זה או אחר, תצטרך מדינת ישראל לעמוד קשת-עורף ולהחזיק בכל כוחה, ולו גם בדרך של יסורים, בעקרונות המדיניים והבטחוניים אשר אני מניח כי הכנסת תצמידם לדרך חיינו.

ה"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק. חבר-הכנסת צדוק אינו באולם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת בן-אלי-עזר.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. לא רק למלחמת העם העברי, לשחרורו ולעצמאותו יש היסטוריה במשך עשרות השנים האחרונות, אלא גם למלחמתו שלום. אינני זוכר תקופה, מאז החלה שיבת ציון, שלא הופיעו נביאי שלום ודיבור על לבם של השכנים הערביים, והבטיחו להם מכל טוב, וניתנו כל ההבטחות, ונשבעו שבועות, וגדרו גדרים כי כל מה שאנחנו רוצים הוא שלום. ותשובת הערבים היתה תמיד שפירות דמים ומלחמה.

לפני הקמת המדינה היו תנועות בישראל שכל מטרתן היתה להביא לידי יחסי שלום בין יהודים לבין ערבים בפלשתינה (א"י). היו אלה תנועות חשופות שבראשן עמדו אישים בעלי שארירות, שהם בכנות רבה עשו נסיונות רבים להביא גם את היהודים וגם את הערבים ליד שולחן אחד; הם עשו נסיונות להביאם לידי הבנה ול ידי שלום.

עם הקמת המדינה הכריזה הממשלה הזמנית שהיא מוכנה לשלום בגבולות החלוקה. בעקבות הכרזה זו באה פלישת כל צבאות ערב לישראל שזה עתה קמה.

עם סיום הקרבות וקביעת גבולות שביתת-הנשק, הדיעה ממשלת ישראל ללא הפסק במשך עשרים שנה כי היא מוכנה לשלום עם מדינות ערב בגבולות שביתת-הנשק, שהביאו תחילה למערכה במיבצע סיוני בשנת 1956, ולאחר מכן בשנת 1967, עת עמדנו בפני נסיון של השמדה טוטלית.

אינני זוכר יום, אינני זוכר רגע שלא היו נושאי השלום בעם היהודי, ביניהם רציניים ובלתי-רציניים, ביניהם כנים ובלתי-כנים, ביניהם שהאמינו באמת ובתמים באפשרות של שלום, וביניהם שהפכו את השלום קדרום לחפור בו, מתוך נסיון לבנות תנועות שכביכול מביאות את הישועה לעם, ולא רק לעם אלא לאזור כולו. היו תנועות פוליטיות בישראל, שהיו מיוצגות בבית זה, שבהתאם לטענתן עשו ככל יכולתן להביא לידי הבנה ולידי שלום עם שכנינו הערבים.

ולדעתי, אם אי-פעם היה סיכוי לשלום בין מדינת ישראל לבין מדינות ערב שמסביב לה, הרי סיכוי זה קיים כיום. אינני יודע מתי יבוא השלום, מתי יופיע; אני חושב שהרבה זמן אולי יעבור. אני מאמין שיהיה שלום בין ישראל למצרים, אני בטוח שהוא בוא יבוא; אינני מאמין שאפשר להביא לידי שלום בין ישראל לבין מצרים הנאצרית. אין לך דבר מסוכן יותר לשלום העולם מאשר דיקטטור מובס שנשאר עדיין על כס שלטונו; אין לך דבר מסוכן לשלום העולם ולשלום האנושות מאשר דיקטטור מובס שהחזיר לידי נשק כה רב כפי שהחזיר לידי תחשבים האחרונים על-ידי רוסיה

ותפעיל את השפעתה הגדולה למען משא-ומתן, הסכם ושלום בין שני הצדדים, בהתאם לעקרונות הכלליים של מדיניות החוץ הסובייטית. זאת תובע עניין הבטחון והעצמאות של עמי האזור, טובת השתחררותם מתלות באימ-פריאליזם, טובת השלום במרחב התיכון.

חברי הכנסת, אנו מאשימים את הממשלה במחדלים רציניים בשטחים המוחזקים. המחדלים האלה מצביעים על יאוש ופאטאליזם לגבי אפשרות של הידברות עם הערבים. המפגש הישיר שלנו עם רוב העם הערבי הפלשתינאי בשטחים אלה מאפשר לממשלה לעשות צעד מכריע לקראת השלום, כאשר ההפרעות מבחון לצעד כזה הן במקרה זה מוגבלות ביותר. צעד מכריע כזה, העשוי לעודד את כל בעלי הרצון הטוב הערביים, מהווה נכונות להידברות עם נציגות דמוקרטית של העם הארץ-ישראלי הזה בדבר כל הבעיות הטעונות פתרון בין שני העמים, בכללן בעיות שיקום הפליטים הערביים, על יסוד זכות ההגדרה העצמית וכינון של שלום קבע מוסכם בין שני העמים. מדיניות כזאת היא חיונית, הן כדי לפתור בעיות יסוד ביינו לבין העם הערבי הארץ-ישראלי, הן כדי להכשיר את התנאים לשלום עם יתר שכנינו הערביים, והן כדי להכדיד בכך על פעולות חבלה ורצח המבוצעות על-ידי "אל-פתיח" וארגונים טרוריסטיים אחרים בערי ישראל, בכפריה ובדרכיה.

נכונות לפתרון בעיות היסוד האלה בשטחים המוחזקים, תוך כיבוד זכויות הכבוד והרכוש של האוכלוסיה הערבית המצויה שם והפסקת השיטה של עונשים קולקטיביים לגבי אוכלוסיה שלווה זו — היא חשובה ביותר כיום, כאשר שוב מופיעה נכונות בקרב הציבוריות הערבית בגדה המערבית להידברות יסודית ולשיתוף פעולה מקיף עם ישראל. הממשלה נדרשת לנכונות כזאת, כיוון שזה עשוי לתרום תרומה חשובה לעניין החיוני של היסול הסכסוך הישראלי-ערבי בדרכי שלום ובהתחשב בזכויות הצדקות של שני הצדדים.

חברי הכנסת, למצב הנוכחי השלכות רציניות גם על החיים הכלכליים והחברתיים מן הבחינה השלילית, אך רק טבעי הוא, כי עניין השלום ניצב במרכז הווייתו של העם. חובת הממשלה היא לאזור כוח ולהינתק מן השגרה, מקווי היסוד של המדיניות המסורתית, שלא במקרה לא איפשרו לפתור עד היום את בעיות היסוד של המדינה. הממשלה נדרשת להיחלץ ליזמות מדינית, שתורומנה לקידום הסיכוי של שלום צודק ויציב ביינו לבין שכנינו הערביים.

ה"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גוברין.

עקיבא גוברין (המערך):

אדוני היושבת-ראש, כנסת נכבדה. העקרונות המדיניים והבטחוניים שנכללו בנאמנו של ראש הממשלה הם עקרונות שעלינו להחזיק בהם אם חפצי חיים אנו. עקרון ראשון וקובע הוא משא-ומתן ישיר ביינו לבין מדינות ערב כדי להגיע לשלום אמת, והוא עקרון שכל אומה מארץ-גון האומות המאוחדות המתנכרת לו הרי למעשה היא משמיטה את אבן-היסוד, עליה הושתת ארגון האומות המאוחדות, ופקעה זכותו עלינו.

אולם, לעקרונות המדיניים והבטחוניים שנכללו בנא-אומה של ראש הממשלה משמעות פנימית דבת-אחריות לגבי כולנו, אורחי מדינת ישראל, והיא אחריות שאם אמנם

לידי שלום עם איזה מין אישים מסתוריים שהוא פגש בארצות-הברית.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :
גם עם נאצר אפשר.

אריה בן-אליעזר (גח"ל) :

חברי-הכנסת אבנרי, אתה יכול גם עם נאצר לעשות שלום. עם ישראל אינו יכול, עם ישראל מנסה. הוא ניסה עשרות בשנים. אתה, חברי-הכנסת אבנרי, עושה עוול רב לעם ישראל, שיש בידך האפשרות להביא לידי שלום עם מצרים, אף זו של נאצר, ואינך עושה זאת.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :
איזה מין טיעון הוא זה — אינני יודע. ממשלות עושות שלום, לא אופוזיציה.

אריה בן-אליעזר (גח"ל) :

תודה לאל שאתה אינך בממשלה.

אין גוף בעם היהודי, אין תנועה בעם היהודי, שאינם רוצים בשלום. ונראה לי שזאת הפעם הראשונה עתה שנוצר הסיכוי לשלום. נוצר הסיכוי לשלום, מפני שנוצר הסיכוי לבטחון. אינני חושב שאנחנו חייבים להאמין בנצח נאצר. אני חושב שגם חוסיין הוא מלך זמני. אני חושב שהמאורעות במזרח התיכון אינם במצב של סטביליות. יהיו עוד ממשלות רבות ושונות. יהיו ממשלות טובות יותר, גם במצרים, אשר תשתחררנה מעול נאצר, כפי שהיו ממשלות שונות בסוריה. ואם אמנם יש תנועה בעולם הערבי, ואם אמנם יש תנועה במצרים — ואני מאמין שבמצרים יש תנועה, היא חלשה עדיין — יבוא היום והיא תתגבר, ונמצא שפה משותפת, ונשלם את המחיר — והמחיר לשלום הוא שלום. אין כל מחיר אחר, וזאת המחיר הזה.

אתמול היה, שבבילי על כל פנים, חג בלב. זו הפעם הראשונה שבכנסת לא דיברו עוד על שטחים מוחזקים ולא דיברו עוד על שטחים כבושים. זה הוצא מן המילון בדברי ראש הממשלה, וזה הוצא מדברי כל חברי הכנסת שהופיעו אתמול. כנראה, חברי הכנסת מתחלקים בהתאם לימים. היום שמעתי שוב על שטחים מוחזקים ועל שטחים כבושים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

מה אמר חברי-הכנסת חזן ? מה אמר חברי-הכנסת אונא ?

אריה בן-אליעזר (גח"ל) :

שטחים מוחזקים — כיצד ?

אמה תלמי (מפ"ם) :

ראש הממשלה אמר: השטחים שבשלטוננו.

אריה בן-אליעזר (גח"ל) :

למה את מקלקלת לי את החג שהיה לי אתמול ?

שמואל מיקוניס (מק"י) :

למה לך ליצור לעצמך אשליה ?

אריה בן-אליעזר (גח"ל) :

אין שום אשליה. אתמול שמענו על שומרון, על יהודה ועל ארץ-ישראל. היום שמענו על פלשתיין.

הסובייטית, מדינה העומדת, כביכול, בראש מחנה השלום בעולם כולו. לא ייתכן שלום עם הנאצרים כשם שמן הנמנע היה שלום עם ההיטלרים; לא ייתכן לבוא לידי הסדר עם נאצר כשם שמן הנמנע היה להגיע להסדר עם היטלר בימי שלום, ומן הנמנע היה לעצור בעד צבאותיו בהטפה לשלום, אלא בכוח, כפי שהבינו גם מנהיגי הארצות החופשיות בעולם החופשי שעם היטלר אי-אפשר כלל לנהל משא-ומתן.

בהיסטוריה של המאה האחרונה סבלה האנושות, סבלו עמים קטנים מן האימפריאליזם שהביא לידי שפיכות-דם רבה. אך האימפריות הגדולות ביותר היו אלה שאציון אותן בשמן. הגרועות ביותר היו התנועה לפאן-סלאביזם, התנועה לפאן-גרמניזם והתנועה לפאן-ערביזם. בקריאות שלום אין לעצור תנועות אלה. שום כוח הקורא לשלום בעולם לא הצליח למנוע את התפשטותו של הפאן-סלאביזם; שום כוח לא הצליח למנוע את התפשטות הפאן-גרמניזם, ושום כוח בעולם לא יצליח, כשם שלא הצליח בעבר, למנוע את התפשטות הפאן-ערביזם שבראשו עומד נאצר, על-די שיר מזמור לשלום. במלחמתו להקמת אימפריאליזם ערבי, עמדה ישראל בדרכו של נאצר. לפניו היו שתי אפשרויות: או לאחד תחילה את העולם הערבי ובכוחות משותפים להשמיד את ישראל; או, אם לא תצליח דרך זו, כי היתה התנגדות של עמי ערב עצמם להתפשטותו ולהטלת שלטונו עליהם — להשמיד את ישראל העומדת בדרכו ברציפות טריטוריאלית להשתלטות על הארצות הערביות האחרות, ורק אז להשתלט עליהן. הוא ניסה את שתי הדרכים, ובשתייהן — נכשל. אבל בינתיים אין סוף לגנטינות נוספים שודאי ייעשו על-ידו.

אמרת כי הפאניזם זוהי שיטה אימפריאליסטית המביאה עמה שוד ושבר ושפיכות-דם ללא גבול. רע וחמור הוא כאשר שתי אימפריות כאלה נפגשות באינטרס משותף למען מטרת משותפת. בשנת 1939 הפאן-סלאביזם, הנושא את דגל הקומוניזם, והפאן-גרמניזם, הנושא את דגל הנאציזם, נפגשו באינטרס משותף, לדעתם. מינכן שיעבדה את צ'כוסלובקיה ויצרה את התנאים לתוקפנות הנאצית. אבל האור הירוק לתחילת המלחמה ולפלשה לפולין; האור הירוק למצעתי התוקפנות של צבאות גרמניה לנוברגיה ולדנמרק ולכל הארצות האירופיות — ניתן על-ידי רוסיה הסובייטית לגרמניה בהסכם מולוטוב-ריבנטרופ. מזל גדול היה לאימפריה הבריטית ולאיים הבריטיים שבשנת 1939 לא היו בידי הרוסים טילי ים-ים, טילי קרקע-אוויר וטילי קרקע-קרקע; לו היו בידיהם טילים כאלה, היו מוסרים אותם בידי הנאצים במלחמה הקדומה נגד האימפריאליזם, כפי שתיארוה בימים ההם: מלחמת גרמניה נגד האימפריאליזם בעולם. וגורל אנוחיה של בריטניה היה כגורל „אילת“.

זה מזלו של העולם החופשי. והנה הפעם שוב נפגשו שני הפאניזמים האלה, הפאן-סלאביזם והפאן-ערביזם. פגישה בין נאצר, היטלר של הגילוס, עם מולוטוב של היום, דומה כשתי פירות מים, גם בטענה שבכביכול זו מלחמה נגד האימפריאליזם, כדוגמת הטענה שהיתה ב-1939.

שמחתי היום שחברי-הכנסת אבנרי לא הציעו לנו עוד שלום עם נאצר, כפי שהציע בחודשים שלפני מלחמת ששת הימים, כאשר האמין באמונה שלמה שאמנם אפ-שר להגיע לידי שלום עם נאצר. היום הוא מציע שנגיע

— הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (בן-אליעזר, זועבי, אבנרי, שם-טוב, נצר) —

זכות בנצרת משום ששם כבר הוקמה מפלגה. אם אתם יושבים בנצרת בזכות, גם בחברון אתם יושבים בזכות. אם אין לכם זכות על עיר האבות ועל בית-לחם, כי אז יש פתרון אחד ויחיד לשלום, והוא הפתרון הנאצרי: היהודים — אל מעבר לים, אם לא אל הים. וכי אין אנו שומעים על תכניותיו של שוקיירי לשלום? אין אנו שומעים על תכניותיו של נאצר?

לצערי הרב, חסרה תודעת מולדת זו. היא איננה קיימת. היא ניתנת למיקוח. פתאום מרגישים כל-כך עשירים; מוכנים לוותר, מוכנים לתת. באיון זכות? והרי הוויתור אינו מביא את השלום, כי אם להיפך, מכין את התנאים למלחמה חדשה. מה לעשות, חבר-הכנסת אבנרי, ובשם מצרים מדבר היום נאצר ולא אתה? ונאצר אומר שהוא מכין מלחמה חדשה, ולשם כך הוא מקבל נשק ממדינת השלום, מרוסיה הסובייטית.

עבדול-עזיז זועבי (מפ"ם):
שלא יעזור לו.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
בדרכים שבהן אתם הולכים, אתם מפגינים בפניו שבכיכול יש למדינת ישראל רפיון-ידיים וחולשה. ייתכן והוא יעשה עוד פעם חשבון בטעות, כפי שעשה טעות בחישוב שלו בשנת 1967, כפי שעשה טעויות בתימן וכפי שעשה טעויות בסוריה ובירדן. אתם יוצרים את התנאים שעל פיהם הוא יבוא לידי המסקנה שייתכן והיום הוא יומו, והוא ינסה מחדש.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):
האם זה נכון שאתה מדבר בניגוד להחלטת הממשלה שבה אתה יושב? האם זה נכון שהממשלה החליטה כי ללא הסדר של שלום היא לא תחזיר את השטחים, הווה אומר, שעם הסדר של שלום היא תחזיר אותם, ואתה מדבר בניגוד להחלטתה?

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
לא נכון.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):
והשר שלך היושב בממשלה הסכים לזה. וזו גם החלטת הכנסת.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
חבר-הכנסת שם-טוב, איני רוצה לתת תואר להסבר שלך, אומר רק זאת...

(קריאות)

היו"ר ד. נצר:
חברי הכנסת, אני מבקשת לא להפריע. אפשרו לחבר-הכנסת בן-אליעזר להשיב.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
שמעתי את דבריך, חבר-הכנסת שם-טוב, ואתה תשמע את תשובתי. רק אנשים שאין להם תודעת מולדת...

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):
אין אני רוצה להתחרות אתך בעניין זה. יש לי תודעת מולדת לא פחות מזו שלך.

אני חושב שהגיע הזמן קודם כל לשנות את ספרי הלימוד בבתי-הספר העבריים, ולא דווקא בבתי-הספר הערביים, וצריך ללמד על מולדת והיסטוריה. בשבילי ארץ-ישראל, חברון, בית-לחם, ירושלים, הירדן — היתה מולדת, גם כשהי בכיבוש זר. מעולם לא ויתרתי עליה, ובוודאי לא אוותר עליה כשהיא בשלטון ריבוני ישראלי.

ולאחר שהזכירו את שמו של חבר-הכנסת חזן — באמת תמהתי אתמול כשמעתי מצהיר מעל במה זו: אנתנו בעד שלמות הארץ, התנגדנו לחלוקה, התנגדנו לתכנית החלוקה. תמהני כיצד יכול אדם להתנגד לתכנית החלוקה של ארץ-ישראל כשהיא היתה בשלטון זר, ודורש תכנית חלוקה בארץ-ישראל משוחררת, כשהיא נמצאת בשלטון ריבוני של ישראל.

עבדול-עזיז זועבי (מפ"ם):
הוא מכבד את זכות העם השני.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
זכות העם השני תמיד מובטחת במדינת ישראל. מדינת ישראל איננה מדינה הומוגנית, זו מדינת ישראל שיש בה מקום ליהודים, לנוצרים, לדרוזים ולקוסלמים, עם זכויות מלאות.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
היא מדינה יהודית לפי מגילת העצמאות.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
דאי מדינה יהודית, בדיוק כמו שיש מדינה אנגלית שבה יושבים צרפתים, ובדיוק כמו שיש מדינה צרפתית שבה יושבים אמריקנים או אנגלים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
האם יש בה 50% ערבים?

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
נשאלת השאלה החוזרת ונשאלת: איך נפתור את הבעיה הדמוגרפית. ושוב אני אומר: אני תמה כיצד חברים היושבים בבית הזה, אשר לפני עשרים שנה הסכימו להקמת מדינה יהודית לפי גבולות החלוקה, בה ישבו 630 אלף יהודים ו-450 אלף ערבים...

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
הם היו בעד שלמות המולדת בדרכי שלום.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
כולנו בעד דרכי שלום. הרי כבר הסברתי את ההיסטוריה של מלחמה לשלום במדינת ישראל, לא רק את המלחמה לשחרור, אלא גם את המלחמה לשלום. אם היה אי-פעם סיכוי לפתור את הבעיה בדרכי שלום, הרי זה היום, בשעה שהערבים יושבים בגבולות ארץ-ישראל כשהיא בשלטון ריבוני של ממשלת ישראל. הם ייהנו מכל הזכויות, ואל יבהילו אותנו חברי כנסת או אנשים אחרים כקסטיסטיקה, שבעוד עשרים שנה אנחנו נהיה מיעוט. ישנה בעיית העליה, קיימת בעיית העליה הטבעית וגם בעיית ההגירה קיימת ואף היא חופשית.

היסוד למדיניות של בטחון, היסוד למדיניות לאומית הוא קודם כל — התודעה של מולדת. אם אתם כובשים כתבון, אתם כובשים גם בלד. אל תתנו לעצמכם

חוכרת א', ושיבה ר"י

— הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (אבנרי, בן-אליעזר, שם-טוב, ארזי, תלמי, שופמן, נצר, צדוק) —

לא הכריזה על ארץ-ישראל כעל חלק בלתי-נפרד של מדינת ישראל. אינני מסכים לזה. ויבוא היום וייעשה הדבר, ונעשים דברים כדי שיעשה.

אמה תלמי (מפ"ם):
האם הצבעת נגד בכנסת?

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
מה היתה החלטת הכנסת?

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):
היא אישרה את החלטת הממשלה: שללא הסדר של שלום, לא נחזיר שטחים.

יוסף שופמן (גח"ל):
האם קיבוצי השומר הצעיר גם כן יחזירו את השטחים שלקחו מן הערבים?

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):
זה דבר אחר.

יוסף שופמן (גח"ל):
שלא יתחסדו.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
אני חושב שהבית ברובו הגדול מאוחד לאי-נסיגה; לאי-החזרת שטחים. אני חושב שביטוי לזה ניתן גם את-מול מפי ראש הממשלה. אין ספק שבנושא זה הרוב בבית מייצג את הרוב בעם.

אני חוזר ואומר שאנחנו עומדים במערכה מדי-נית. אני חלל ריק במדיניות. אם לא נמלא את תפקי-דינו לגבי ארץ-ישראל המערבית כמולדת שאין לנו זכות לוותר עליה, ולגבי סיני שאסור לנו לוותר עליו; אם לא נמלא את תפקידנו לגבי ארץ-ישראל ולא נכריז עליה כעל מדינת ארץ-ישראל, יבואו כוחות אחרים, מהם עוינים ומהם ידידותיים, שינסו — וכבר מגסים — להציע הצעות שונות ומשונות לגבי עתיד השטחים המשוחזרים, השטחים ה"כבושים" כביכול של חוסיין. יציר אנגליה משנת 1920, נכדו של עבדאללה, הוא כביכול היורש המוכר של עיר האבות, הוא היורש של בית-לחם; רק בידינו אנו יכולים להשאיר את המקומות הקדושים ואת ירושלים; הוא כביכול שמבטיח את הזכויות לפלשתינאים; הוא ש"מעלה" דרגת חייהם; הוא ש"נותן" להם זכות קיום כעם.

אם אנו לא נעשה זאת, יעשו זאת כוחות אחרים. בית זה, על-ידי סיעותיו ועל-ידי נציגיו בממשלה, צריך לדאוג שיבוא היום — ואסור שיתמהמה — כדי שצעד זה ייעשה.

הי"ד ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק, ואחריו — לחבר-הכנסת מועדי.

חיים צדוק (המערך):

גברתי הישבת-ראש, כנסת נכבדה. הוויכוח המת-נהל עכשיו בציבור, התכניות השונות המועלות בדבר עתיד השטחים החדשים, בדבר ההסדרים הטריטוריאליים שאליהם אנו רוצים להגיע במסגרת הסכמי שלום עם מדינות ערב, הוא, לדעתי, בשעה זו, ויכוח תיאורטי, סימפוזיוני, שאין לו אחיזה במציאות שבה אנו חיים

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

למפלגה שלך יש מולדת פרטית? איך זה אתה מעז להאשים אחרים בחוסר תודעת מולדת?

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
רק אנשים כאלה יכולים להצמיד מראש משא-ומתן לשלום בתנאים של נסיגה.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):
איפה היה התנאי לנסיגה במשא-ומתן לשלום?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
לאנשי הימין אין מונופול על המולדת. יש גבול לכל דבר.

(קריאות)

אני לחמתי על מולדת זו בדיוק כמון.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
בזאת אין אני מטיל ספק. אני רק טוען שאין לך זכות לוותר.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
זה ויכוח פוליטי.

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
כשמדברים על מולדת, אין זה ויכוח פוליטי.

ראובן ארזי (מפ"ם):
איך ויתרת אתה במשך תשע-עשרה שנים?

אריה בן-אליעזר (גח"ל):
לא ויתרתי. כבר אמרתי שגם כאשר שטחים אלה היו תחת כיבוש זה, ראיתי בהם מולדת כבושה. לא ויתרתי.

(חברת-הכנסת א. תלמי קוראת)
קריאת-ביניים)

נכון, זו הזכות הגדולה, ובזכות זו אנחנו יושבים היום בירושלים.

אני חוזר ואומר: אני מאמין בשלום. אני חוזר ואומר, שהיום, בפעם הראשונה במצב הבטחוני הקיים בין ישראל ומדינות ערב, נוצרו התנאים המביאים את הסיכוי לשלום. סיכוי לשלום יהיה אם הערבים ייווכחו לדעת שהם כל סיכוי לחזור ולהתקפנו; אם הם ייווכחו לדעת, שבכל נסיון חדש של התקפה תובטח להם מפלה מחדשת. ואת זאת מבינים הערבים. אין אני מאמין בנצח נאצר. אני חושב שגם חוסיין הוא מלך זמני. אינני מאמין שהנאצרים זו המלה האחרונה במצרים. יש לי כבוד לעם המצרי יותר מאשר לאחרים, ואני מאמין שיקומו שם תנועות שלום. אני מאמין ששופו של נאצר, שהלך בדרכי היטלה, יהיה כסופו של מוסוליני על-ידי אורחי מצרים עצמם. הוא שהביא חורבן על מצרים, הוא שהביא שואה על מצרים, והוא יקבל את התשלום מן המצרים עצמם, מאחורי לכן אני מאמין בשלום.

אך האם אפשר להאמין כי לדיבורים על שלום, כפי שהם נאמרים בליווי כל מיני תכניות של נסיגה, תהיה השפעה על נאצר, על ממשלת סוריה הקיימת היום? על מי הם ישיפיעו? משום כך אני אומר שתפקידה הראשון של מדינת ישראל הוא לא לנהל מדיניות בחלל ריק. אינני מסכים לעמדתה של הממשלה, שעד היום

— הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (צדוק, ש. תמיר) —

בשטח זה. אבל עלינו להימנע מלזהות את החבלנים ועוזריהם עם כלל האוכלוסיה הערבית; ופירוש הדבר — להימנע, ככל האפשר, מפעולות שריח של עונשים קיבוץ ציים נודף מהן. עלינו למצות כל אפשרות של בירורים עם הגורמים הערבים בשטחים החדשים המוכנים לדו-שיח מדיני אתנו. ועלינו לצמצם עד כדי המינימום ההכרחי את התערבותנו בחייה היומיומיים של האוכלוסיה הערבית ובמינהל הפנימי של השטחים האלה.

ואני מוסיף: אסור שתיעשינה בשטחים החדשים, שלא על דעת הממשלה, פעולות אשר יהיה בהן כדי לכלול את ידיה של הממשלה במשא-ומתן לשלום, כאשר ביום מן הימים נגיע למשא-ומתן כזה.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):
אתה מתכוון להתיישבות?

חיים צדוק (המערך):
אגיד למה אני מתכוון.

כל פעולה כזאת חייבת להיות פרי הכרעה מדינית שקולה של הממשלה, כשם שאיחוד ירושלים היה פרי הכרעה מדינית. אנו חיים במדינת ישראל, וממשלת ישראל — והיא בלבד — מוסמכת להחליט על האיחודיות בשטחים החדשים, על מיקומן, על עיתויין ועל אופיין.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):
אתה, כאיש התומך בממשלה, רוצה שתיעשה התנחלות או לא?

חיים צדוק (המערך):

אני מניח שעל פרטי הדבר, אם כן ואם לא, היכן כן והיכן לא, מתי כן ומתי לא — לא נדון פה מעל במת הכנסת.

ישנה בעיה אחת, שביחס אליה ציפיתי למצוא בדברי ראש הממשלה יותר מאשר מצאתי, והיא — בעיית הפליטים הערביים. נדמה לי שלא די בכך שנוכח ריז שישאל מוכנה לסיע לפתורנה של בעיה זו, אם תתבקש, במסגרת תכנית אזורית או בין-לאומית. נדמה לי שבעניין זה אנו יכולים, ואולי גם חייבים — ולטוב בתנו הוא — שנאמר וגם נעשה יותר מזה.

אמת נכון הדבר, שלא אנו יצרנו את בעיית הפליטים לפני תשע-עשרה שנה, ובודאי ובודאי לא עלינו האחריות לכך שמטעמים פוליטיים לא עשו שליטי ערב במשך תשע-עשרה שנה שום דבר כדי לפתור את הבעיה על ידי יישוב הפליטים וקליטתם בארצותיהם. אך הבעיה — אם כי ממדיה קטנים יותר משהוצגה על ידי מדינות ערב — היתה ונשארה אחד ממוקדי המתחים באזור, ומצידה ההומניטרי היא מט-ידה רבים, וגם טובים, בעולם. כשם שלשליטי ערב, השוקדים על קיום וליבוי האיבה לישראל, יש עניין בכך שהפצע הזה בגופו של האזור יישאר פתוח ויוסיף להעלות מוגלה, כך יש לנו עניין לקדם, ככל שהדבר נתון בידנו, את פתרון הבעיה. נכון שפתרון בעיית הפליטים במלוא הקיפה יבוא רק בתנאי שלום בינו ובין מדינות ערב במסגרת של תכנית אזורית או בין-לאומית. אך אל לנו להסתפק בהכרח כללית. לדעתי, עלינו להכין, ולו בקווים כלליים, תכנית קונקרטית שתצביע על כך מה המשאבים המצויים בארצות ערב למטרה זו, מה האמצעים הנדרשים ממעצמות

כיום; וחבל שוויכוח זה הגיע גם לבמת הכנסת, שתפידה לזון במדיניות קונקרטית ולא בתרגילים עיוניים.

העם כולו, הבית הזה רובו ככולו, ניצבים מאחורי עמדת הממשלה, שרק בשלום של קבע — על יסוד משא-ומתן ישיר בין ישראל ובין מדינות ערב — טמון הפתרון לבעיות האזור. ועד אז, עד שיקום שלום זה, שיקבע גם גבולות מוסכמים, נחזיק בקווים הנוכחיים — קווי הפסקת האש שלאחר מלחמת ששת הימים. בעמדה זו כולנו מאוחדים. נדמה לי שכולנו גם מאוחדים בהערה, כה, שלפי שעה אין לראות אפילו ניצוץ ראשון של נכונות מצד מדינות ערב — או איזו שהיא מהן — להיכנס למשא-ומתן אתנו על שלום. בתנאים אלה קשה לראות את התבונה המדינית שבהעלאת תכניות ובוויכוח על תכניות שאין ביניהן ובין המציאות ולא כלום.

כאשר חברי הכנסת חזן מעלה — לא בדיון סימפוזיון על חזן אחרית הימים, אלא בוויכוח מדיני אקטואלי בכנסת — תכנית קונפדרציה בין מדינה יהודית ומדינה ערבית בארץ-ישראל השלמה, לרבות הגדה המזרחית, הרי לדעתי הוא מעלה תכנית שסיכונה ייה להתגשם הלכה למעשה בעתיד הנראה לעין אינם עולים על הסיכוי שהיה לתכנית המדינה הדו-לאומית בתקופה שקדמה להקמת המדינה.

בצדק אמר חברי הכנסת חזן, שלמלחמה מספיקה הכרעה של צד אחד, בעוד שלשלום דרושה הכרעה של שניים, או לפחות של שניים. אם נשקיף על המצב באזור ללא אשליות, אין מנוס מהמסקנה שלא חל כל שינוי באיבתן של מדינות ערב לישראל, ובאי-נכונותן לכרות אתנו שלום; ואין סיכוי שיחולו שינויים בעמדתן זו בעתיד הקרוב. על כן עלינו להיות מוכנים, לפי המדיניות המקובלת על כולנו, להחזיק בכל השטחים החדשים עוד זמן רב, ואולי זמן ממושך מאד.

כשנגיע ביום מן הימים לשעה הנכספת ונעמוד לפני משא-ומתן לשלום עם מדינות ערב, אז עם אחת מהן, אז — ורק אז — יבוא זמנו של הדיון המדיני הפומבי על תנאי השלום. נבחן אז את הבעיות ונגבש את הצעותינו לאור התנאים המדיניים והנתונים הדמוגרפיים שיהיו קיימים אז; וייתכן מאד שהם יהיו אז שונים מהתנאים ומהנתונים של היום. כולנו מאוחדים בדעה שהשיקול המכריע הוא — ויהיה תמיד — השיקול הבטחוני. קרוב לוודאי שאז לא יהיה מנוס מן הוויכוח מה המחיר שאנו מוכנים לשלם, וכדאי לנו לשלם בעד שלום בר-קיימא. ייתכן שלא יהיה אז מנוס מהכרעה בין "שלימות הארץ" כמושג טריטוריאלי ובין, הייתי אומר, "שלימות המדינה" כמושג שרבו היסטוריה הדמוגרפי; וגם האספקט הטריטוריאלי וגם האספקט הדמוגרפי — כרוכים בהם שיקולים של בטחון. אבל אינני רואה כל טעם — ולהיפך, אני רואה נזק מדיני, גם כלפי פנים וגם כלפי חוץ — בהקדמת הוויכוח הזה וחיזור חילוקי הדעות האלה, שמי יודע מתי יגיע זמנם.

עד אז, עד שנגיע למשא-ומתן על שלום, עלינו לכלכל צעדנו בשטחים החדשים בזהירות ובתבונה; ואני סבור שמדיניות הממשלה בעניין זה מצטיינת בתכונות אלו. עלינו לנהוג ביד חזקה כלפי חבלנים ועוזריהם; וכוחות הבטחון שלנו, על זרועותיהם השונות, ראויים למלוא ההוקרה על הצלחתם המרשימה

אוחן, שהרי ישראל אינה יכולה להיות הפקר לחרב המונפת על צווארה.

היו"ר ד. נצר :

רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון לין.

אמנון לין (המערך) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. לכאורה יכול מישוה מבין חברי הכנסת הנכבדים לשאול את עצמו, מדוע יש צורך לקיים דיון בשאלת השטחים. ששחוררו במלחמת ששת הימים. הרי עמדת ממשלתנו ברורה לכל והיא הובהרה לפני העולם כולו, ואין שום אדם בינינו שיחלוק על עמדת ממשלתנו. ייתכן שהיוונו מיטבנים עשות אילו היינו מקבלים לאחר סקירת ראש הממשלה החלטת פשוטה, שאינה מצריכה דיון מוקדם, כי אנו תומכים בעמדת הממשלה ומחזקים את ידה לעמוד מול כל הלחצים. אולם כיוון שהוחלט כי יתקיים דיון בכנסת על סקירת ראש הממשלה - אנסה לתרום לוויכוח זה על-ידי הדגשת שלוש נקודות.

הנקודה הראשונה היא הזכות ההיסטורית שלנו לארצנו השלמה. קראתי ב"דבר" את הערותיו של עורך "דבר" מה-15 בספטמבר. הוא קובע כי הדרישה לשלמות הארץ היא נטע זר בתפיסת עולמה של תנועת העבודה הישראלית. נראה לי כי לא דייק עורך "דבר" בהערתו. כי הרי היו רבים מבין מנהיגי תנועת העבודה הישראלית שהדגישו את זכותנו לארצנו השלמה, בהזדמנויות שונות. היה זה ברל כצנלסון ז"ל, והיו אלה - ייבדלו לחיים ארוכים - דוד בן-גוריון ויצחק טבנקין. והנה שמענו אתמול מפי חבר הכנסת חזן, שגם הוא היה בין אלה שהאמינו תמיד בארצנו השלמה. ובכל זאת, הרי אין זה סוד שתנועת העבודה העברית לא העלתה בראש סיסמאותיה את שאיפתנו לארצנו השלמה. היו לכך שתי סיבות :

האחת - תמיד האמנו כי בעולמנו אין זה מספיק כי יש לעם צידוק מוסרי וזכות היסטורית על מולדתו, כדי שהעולם יגיש לו את מולדתו על מגש של שלווה. גרסנו כי התנועה הציונית חייבת להגשים את חלומה להקמת מדינת ישראל בגבולות אשר יאפשרו את הגישה למטרות של התנועה הציונית. ידענו כי רק על-ידי העמדת מטרות התנועה הציונית במבחן המעשה, צעד אחר צעד, ישוב אחר ישוב, מפעל אחר מפעל, עליית ציונים רבים ככל האפשר ובכל הדרכים, ביסוס כלכלי של יושביו והכנת כוח המגן - רק באלה יאזן כדי להבטיח את התגשמות חלומנו. רק אז נהיה מסוגלים לקבל את מדינתנו, ובמקרה הצורך - גם לקחתה.

הסיבה השנייה - תנועת העבודה הישראלית הציעה את השימוש בזכותנו לארצנו השלמה ולא נפגעה בזכות זו כסיסמה, מכיוון שהיו בינינו רבים שהאמינו כי ייתכן שעם הקמת הישוב העברי בארץ תיתכן גם פעולה להחזרת רעיונות מתקדמים לתודעתם של ההמונים הערביים, אשר יאפשרו חיים משותפים בינינו בארצנו השלמה. וזאת אמנם שמענו אמש מפי חבר הכנסת חזן.

אולם החיים הוכיחו כי תקוות אלו לא התגשמו. וכשם שזרע לא יצמח על קרקע אשר לא הוכשרה לצמיחתו - כך גם הרעיון היפה ביותר והצדק ביותר לא ייקלט בלבבות ההמונים אם לא נוצרו התנאים

המוכנות לסייע, ומה התרומה שאנחנו מוכנים לתרום. מבחינת המאבק המדיני הצפוי לנו חשוב שידע העולם וידעו הפליטים שקיימת תכנית מעשית בת-ביצוע לשיקום מם, שקיימים האמצעים הדרושים לכך, ושמידנות ערב, והן בלבד, מעכבות את הביצוע.

וגדמה לי שאנחנו יכולים לצעד צעד נוסף. רבים מהפליטים נמצאים עתה בתחום שליטתה של ישראל. מקצת מן השטחים - לא הרבה, אבל מקצת מן השטחים - הבאים בחשבון ליישוב פליטים נמצאים גם הם בתחום שליטתה של ישראל. אני סבור שעלינו לעבד תכנית שיהא בה משום אתחלתה חלקית ליישוב פליטים, בסיוע בין-לאומי, בתוך השטחים הנמצאים בשלטוננו. עלינו לעבד תכנית כזאת, להציג אותה בפני ארצות-הברית ומדינות אחרות המוכנות לסייע מבחינה כספית בביצוע התכנית, ולאחר שיובטחו האמצעים הדרושים - יש לגשת לביצוע הדרגתי של התכנית הלכה למעשה. נכון שמבחינה כלכלית תהיה זאת תכנית יקרה, כי חלק ניכר ממקורות המים המתוקים הדרושים ליישוב פליטים בתוך השטחים בשלטוננו של ישראל נמצאים מחוץ לתחום שליטתה של ישראל, בעוד שביצוע תכנית חלקית, ללא שיתוף עם מדינות ערב, כרוך בהשקעות גדולות במפעלים להמתקת מי ים. אבל דגמה לי שהברכה הצפונה לישראל ולמעצמות שיש להן עניין בדבר, אפילו ביישוב חלקי של פליטים, אפילו בממדים צנועים - ההוכחה הממשית שהבעיה ניתנת לפתרון מעשי, - שקולה כנגד ההשקעה המוגדלת, ולדעתי כדאיים הטרחה, המאמצים והאמצעים שיושקעו בכך.

היו"ר ד. נצר :

רשות הדיבור לחבר הכנסת מועדי, ואחריו לחבר הכנסת לין.

ג'בר מועדי (הסיעה הדרוזית הישראלית) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. העם הישראלי קיבל בשמחה גדולה ובשביעות רצון את הודעתו של ראש הממשלה. לעדה הדרוזית היה חלק ניכר בשמחה על אותם הדברים הכבירים שיצאו מפיו של ראש הממשלה ביחס לעמדת בני עדתנו בעת מלחמת ששת הימים.

אכן, בשם בני עדתי אני מודה לכבוד ראש הממשלה על האמון וההערכה שנתן לבני העדה הדרוזית, ומבטיח לו כי העדה הדרוזית תצדיק תמיד את הדעה הטובה של ראש הממשלה על בני העדה הדרוזית, אשר החלטתם נחושה להמשיך בהגנה על שלום המולדת וכבודו, עד בוא השלום, אשר מיליונים מבני העמים מצפים לו בקוצר רוח. שכן דמם של בני העמים הוא הנשפך, וזאת בעת שהמנהיגים יושבים על כס השלטון.

לכן הנני קורא באופן מיוחד לגאצור ולמלך חוסיין, שעליהם לדעת שמצב עמיהם בארצותיהם שונה ממצבו של בומדיין, של עארף ושל יוסף זעין. שכן הגבולות של חלק מהארצות שבהן שולטים המנהיגים הללו, אינם גובלים עם ישראל, ואילו החלק האחר של המנהיגים הללו - כל אחד מהם שולט באופן זמני. מכאן שעל גאצור ולמלך חוסיין להיכנס למשא-ומתן ישיר עם ישראל, לגלג את ההודמות הניתנות להם עתה וללמוד לקח מההזדמנויות שהיו להם בעבר ולא ניצלו

מפני התקפה נוספת עלינו ולשמור על בטחון אזרחינו? האם בגבולות שהיו לנו לפני מלחמת ששת הימים, או בגבולות שבהם אנו מחזיקים היום? זאת - כל עוד לא שמענו מפי שום מנהיג ממנהיגי ערב כי הם מוכנים לבוא איתנו במשא-ומתן על שלום.

לדעתי, בתנאים הנוכחיים גבול נחל ירדן הוא צורך בטחוני. היו בינינו בעבר אנשים אשר הושפעו מהבטחות של יועצים מארצות ידידותיות לנו, שהבטיחו שהמלך חוסיין ומשטרם הם יותר ידידותיים לנו מאשר המשטרים בארצות ערביות אחרות. מעניין הדבר שבא-תם ימים, כשהיה יסוד-מה להאמין כי אמנם כך יהיה הדבר - היו בינינו אנשים וחוגים שונים אשר ציינו את המלך חוסיין כבן-בדית של האימפריאליזם, ואת היהודים, אשר האמינו להבטחות היועצים מארצות ידידותיות, ציינו חוגים אלה כריאקציונרים, התומכים במלך המייצג את הפיגור בעולם הערבי ואת ההשתע-בדות לאימפריאליזם. והנה דווקא עכשיו, לאחר שהוכח שהמלך חוסיין איכזב את תומכיו בארצות המערב, אשר הודות להן התקיים, והתקיף את מדינתנו ראשון בראשונים - דווקא כיום, לאחר כל זאת, אותם אנשים ואותם חוגים הוזרו להחליט ולפרסם החלטתם בר-בים, שאם יסכים המלך חוסיין לחתום עמו הסכם של שלום, נחזיר לו את השטחים בשומרון וביהודה, ועלי להדגיש בסיפוק, כי זאת לא הצהיר ראש ממשלתנו. משתומם אני על אותם חוגים אשר כאילו בן-לילה נעלמו כל עקרונותיהם, לפתע פתאום מוכנים חוגים אלה להאמין בפיסת-נייר סתמית, שעליה יחתום המלך הזה על שלום איתנו. כיצד נוכל לסמוך על חתימתו?

אולם, חברי הכנסת הנכבדים, מי שמדבר בקלות על יציאה משטחי שומרון ויהודה, אפילו נקודת מוצא היא הבעיה העדינה הדימוגרפית - חשוב שיידע אילו התפתחויות צפויות בידן אם חלילה נחזיר אותם שטחים לחוסיין.

1. אין זה נכון שתושבי השטחים האלה מעוניינים להימצא שוב תחת שלטון של חוסיין; 2. נכון הוא שכמה משפחות עשירות, אשר שלטו בתושבים ונתנו משלטון של חוסיין, מעוניינות להחזיר להן את מקורות הנייקה שלהן, וכן גם את שלטוןן על ההמונים. אולם מעמדן של משפחות אלו נתערער בתקופת שלטונן הקצר עד כה, וכיום יש מעמד לחוגים פוליטיים שונים באזורי שומרון ויהודה הפעילים בקרב האינטליגנציה כדי להכין את נפילת משטרם של חוסיין אם, חלילה, נחזיר את הגדה לשלטון.

3. האוטוריטה של צבאו התנפצה עקב כשלוננו, ולאחר שראו את הפיגור באזורי שומרון ויהודה וראו את ההתפתחות שהבאנו לכפרים הערביים בארצנו - הבינו כי חוסיין לא פיתח את הגדה המערבית, אלא דאג לפיתוח הגדה המזרחית בלבד.

נוכח נתונים אלה צפויות התרחשויות קשות ביותר בידן אם, חלילה, נחזיר את שטחי שומרון ויהודה לידי חוסיין.

אחת האפשרויות היא שהמלך חוסיין, כדי להציל את שלטון, ינסה שוב להופיע כערבי קנאי ונאמן למטרות השמדת ישראל, ויעודד פעולות טרור והבלה נגדנו, ואז נחזור לתקופה שחיינו בה לפני מלחמת ששת הימים, אולם בהבדל אחד: רבים מבין תושבי

לצמיחתו. כיום, לאחר התנפצות התקוות היפות, אסור לנו להצניע ואסור לנו ללגלג על זכותנו ההיסטורית, המצדיקה בעיני העולם כולו את נוכחותנו במולדתנו. כי הודות לזכות זו קיבלנו בשעתו את הצהרת בלפור ואת אישור חבר האומות, וכן את החלטת האו"ם על הקמת מדינת היהודים.

אמנם נכון הדבר שכיום יש לנו מדינה ריבונית אשר הוכרה על-ידי רוב מדינות העולם. אולם אל לנו לשכוח כי זו גם המדינה היחידה בעולם שהכיר בה מבלי להכיר בגבולותיה, וזאת המדינה היחידה בעולם בקרב ארגון אומות העולם שמושרה לחלק מבין חברות הארגון להכריז בלתי כי מטרותן היא להשמדה.

לכן, דווקא מתוך כך, אל לנו לזלזל בהדגשת זכותנו ההיסטורית לארצנו השלמה. כי זכות זאת היא המעלה את נוכחותנו וקיומנו במולדתנו כצו מוסרי עליון וכחוב גדול שהעולם כולו חב לנו.

הערה שניה נוגעת לאזורי השומרון ויהודה. שמעת אנשים שונים המפקקים אם רשאים אנו לממש את זכותנו על שומרון ויהודה, לאחר שבמשך תשע-עשרה שנים היו אזורים אלה בידי ממלכת חוסיין, ובעיקר בגלל העובדה שאזורים אלה מאוכלסים על-ידי ערבים שאומיים עליהם שהם מעוניינים לחזור לממלכת חוסיין. התשובה לפקפוקים אלה היא כי מדינת ישראל בגבו-לותיה הקודמים, וכן גם ממלכת ירדן, קיימות רק זה תשע-עשרה שנה. ואילו זכותו ההיסטורית והמוסרית של עמנו על אזורים אלה קיימת מאז היוזנו לעם. פלישתן של המדינות הערביות לארצנו בשנת 1948, וכל מה שאירע במשך תשע-עשרה השנים מאז הקמתה של מדינת ישראל, והמלחמה האחרונה אשר כפו עלינו המדינות הערביות, הן הוכיחו לעולם כולו כי השאלה בינינו ובין העולם הערבי היא שאלת קיומה של מדינת ישראל, ואין כל חשיבות באילו גבולות היא קיימת. כי יסוד גישתם של הערבים למדינת ישראל הוא אי-השלמתם עם כל צורה של נוכחותנו בלבנו של העולם הערבי, ולכן אין ערך לדון בשאלה אם גישאר בשט-חים אלה אם לא, בזכות או שלא בזכות.

כאשר פלשו צבאות ערב בשנת 1948 במגמה להשמידנו, לא היססנו להרחיב את גבולותינו, כי לא יכולנו לסמוך עוד על רצונם הטוב של מנהיגי ערב, והעדפנו לסמוך על גבולות רחבים יותר, אשר יבטיחו את קיומנו. וכאשר שהסדרנו את לוד, רמלה, יפו ונצרת, ידענו כי לצידוקו ההיסטורי על אזורים אלה נוסף גם צידוק אחר, והוא: העובדה שנאלצנו להילחם על קיי-מנו - וניצלנו.

אולם, חברי הכנסת הנכבדים, זכותנו ההיסטורית על האזורים בית-לחם, שכם, יריחו, חברון וג'נין היתה תמיד, ועודה כיום, זכותנו להימצא ביפו, לוד, נצרת, עכו ורמלה. חושש אני כי לא הכל מבינים שאם נערער על זכותנו זו - ואין צורך היום לעשות זאת - יבואו ויערערו על זכותנו על חלקים שהיו בדינינו לפני מלחמת ששת הימים.

נוכח סירובן של מדינות ערב להשלים עם קיומנו, השאלה היא למעשה בראש וראשונה שאלה בטחונית: באילו גבולות תהיה מסוגלת מדינת ישראל להתרע את המנהיגים הערביים לערוך נגדנו מלחמה נוספת, ובאילו גבולות נוכל אנו להתגונן באופן יותר טוב

טורר. היא עושקת הערבים. היא התגלמותו של האויב הגדול ביותר שקם לעם הערבי.

2. ישראל היא יצירת האימפריאליזם. היא נוצרה על-ידיו כדי לשמש גשר להשתלטות על מדינות ערב ולמנוע קידומן ושחרורן. היא גוף זר בבשר העולם הערבי ולכן יש לעקרו, כדי לשמור על בריאותו של העולם הערבי.

3. הציונות היא תנועה גזענית. לכן עלינו לחנך את בנינו ובנותינו לשנוא את עושיקי העם הפלשתינאי, כדי להחדיר לתודעתם שרק בגוד באומה הערבית יוכל להשלים אי-פעם עם המשך שלטונה של תנועה גזענית תוקפנית זו על חלק של אדמות פלשתינה.

4. ישראל היא מדינה מלאכותית ובלתי-נורמלית, המתפרנסת מנדבות, ללא כל קשר היסטורי לאדמתה. אם נתמיד באי-נכונותנו להשלים עמה, יתעייף העולם כולו מתמיכתו בה. הדבר החשוב ביותר, שעלינו להקי- פיד בשמירתו, הוא: שישראל לא תרחיב את גבולותיה, כי הגבולות שבהם היא קיימת עכשיו הם לצחוק בעיני העולם כולו... יום יבוא והעולם כולו יבין כי אין אפשרות לתמוך ולקיים מדינה החיה בגבולות כה בלתי- נורמליים בלב-לבו של העולם הערבי.

חברי הכנסת, האם לא מובן שמול מלים אלה ומול דוקטרינה זו עלינו לשמור על הגבולות אשר השגנו, לאחר שהתגברנו עמה תחת השמך עלינו, כדי שלא יהיו עוד לצחוק בעיני העולם הערבי?

עבדול נאצר מוסיף ואומר: אין מקום לפשרות; המאבק בינינו לבין ישראל הוא לחיים או למוות. ייתכן שיאלצו אותנו במקרה זה או אחר להשלים עם עובדה מסויימת שלא נוכל לבטלה זמנית, כי אז גם השלמות והסכמתנו עמה תהיה זמנית. אנו רוצים, כי לא נוכל להשלים עם החזרת חצי המולדת ולא נוכל להשלים עם החזרת חצי הכבד, אלא אנו דורשים החזרת כל המולדת והכבד כולו.

ובכן, חברי הכנסת הנכבדים, משוכנע אני כי חברי הממשלה יודעים היטב עם מי יש לנו עסק ומה אופיו של האויב אשר קם עלינו להשמדנו.

דיקטטור זה, הנושא לשווא את שם הסוציאליזם, אינו ראוי שנאמין בהבטחתו ובחתימתו על שלום. אני משוכנע שחברי הממשלה יידעו להדגיש בעיני העולם כולו, כי גם כאשר יסכימו המנהיגים הערביים לקיים עמנו משא-ומתן ישיר על שלום — יהיו חייבים להוכיח שאין הם דוגלים באידיאולוגיה אשר הנחתה את דרכם עד עתה, כי לא ייתכן שלום כל עוד הם דוגלים בדוקטרינה של השמדת ישראל.

לסיום דברי: שמעתי כי אנשי בטחון, וכן גם ראש הממשלה, בסקירתם את הלקחים הנלמדים ממל- חמת השלום הימים, אמרו כי לא היה לנו נשק אשר היה יכול להרתיע את האויב מלהתחיל במלחמה, אבל היה לנו נשק ולוחמים אשר היה בהם כדי להכריע את האויב.

לדעתי, אחד מאמצעי ההרתעה נגד מלחמה נוספת, אשר יביא להשלמה עמנו ועם קיומנו ולנכונות להגיע עמנו להסכמי שלום — שיכריח את האויב לשנות את

השומרון ויהודה הכירו את ארצנו, ואין לשער איזו תקופה קשה תעבור על ישובינו הגובלים עם גבולו של חוסיין.

האפשרות השניה — והיא נראית לי ודאית יותר — הפיכה בירדן. אם נחזיר את הגדה לחוסיין, יפעלו החוגים שהזכרתי — והם פועלים כיום באזור שומרון ויהודה — להפלת משטרו של חוסיין, ואז צפויה הקמת ממשלה פרו-נאצרית, שתפעל בשיתוף עם סוריה, ירדן ועיראק נגד לב-לבה של מדינת ישראל.

לכן, לכל אלה המפקקים אם עלינו להשאיר את אזורי שומרון ויהודה בגלל סכנת אבדן אופיה היהודי של מדינת ישראל, עלי להדגיש: אם עומדים אנו לפני שתי סכנות: האחת — סכנה פוטנציאלית, עתידה; והשניה — סכנה קונקרטית ודאית, עלינו לפתור, קודם-כל, את הסכנה הקונקרטית המיידית, מתוך ידיעה שומרון ויהודה, לנהל את ענייניהם ניהול מוניציפלי — אדמיניסטרטיבי.

אין לנו כל אפשרות לברור לנו בין שתי האפשר-ויות, כי עלינו לדעת שאסור לנו בכלל לסגת מגבול נחל ירדן. ייתכן כי דרושה תקופת מעבר מסויימת, אשר תאפשר לתושבים באזורים אלה להשלים עם עובדת שלטוננו, כדי שתניתן. לכל אחד מהם השהות להחליט אם הוא מוכן להישאר במדינתנו, מתוך ידיעה ברורה שתהא חובה עליו להיות בעתיד אורח נאמן למדינתנו. יש צורך בתקופת מעבר, אשר תיתן אפשר-ויות לאזרחי שומרון ויהודה לנהל את ענייניהם המו-ניציפליים בעצמם, וככל האפשר ללא התערבותנו, כתקופת מעבר להכנת ההכרה בשלטוננו באזורים אלה. הצעתי היא — שנאפשר להם, בתחום שלטוננו על שומרון ויהודה, לנהל את ענייניהם ניהול מוניציפלי-אד-מיניסטרטיבי.

הערה שלישית: הגני תומך נלהב בעמדת הממש-לה, אשר להגשיה כי רק אם תסכמנה המדינות הערביות לחתום עמנו על הסכם שלום, נהיה מוכנים לדון עמן על הסדרים באזורנו. אני מאמין באפשרויות הגדולות הצפונות בשלום לאזור כולו, לטובת תושביו. אולם רוצה אני להדגיש, כי בבואנו להפגין את רצוננו בשלום, אל לנו להתעלם מן האידיאולוגיה אשר הנחתה את מלחמתן של מדינות ערב נגדנו, כי אין כל ערך לחתימה על שלום עמנו כל עוד קיימת אותה אידיאו-לוגיה. כדי להבין אם רשאים אנו לשים את יתנו על חתימה שתמית ממוייפת על הסכם שלום עמנו, חשוב שנדע איך אנו מצטיירים בעיני העם הערבי בארצות השכנות. לאחר שנים של חינוכו ברוח אידיאולוגית ההשמדה. מטבע הדברים שדעתנו סולדת כאשר מדב-רים אתנו ברוח דברים אלה, אולי קשה שבעתים להזכיר את סעיפי האידיאולוגיה הזאת מעל במת הכנסת, אולם טוב הדבר שתניתן לחברי הכנסת האפשרות לשמוע ולהכיר עם מי אנו שואפים להגיע להסכמי שלום.

והנה כמה פסוקים מאידיאולוגיית ההשמדה, כפי שפורסמה באמנה הבין-לאומית במאי 1962 והושמעה בנאומו של עבדול נאצר:

1. מדינת ישראל — יסודה בעוול היסטורי. לכן היא מגונה ויש להכחידה. היא נוסדה על-ידי כנופיות

— הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (לין, נצר); החלטות בדבר אישור הוראות בצווי-שעת-חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקונים מס' 22 ו-23) (נצר, שורש); חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (נצר, אונא) —

אשר בדינו למען קידום טובתם. אל לנו לזוז מהגבולות הבטחוניים אשר אנו מחזיקים בהם כיום, הנותנים לנו אפשרויות גדולות, לנו ולאלה אשר הצטרפו אלינו.

הי"ר ד. נצר:

בוזה תם הדיון על הודעת ראש הממשלה. תשובת ראש הממשלה תבוא ביום שני, בשעה ארבע אחר-הצהריים.

אידאולוגיית ההשמדה שלו — הוא: גבולות בטחוניים אשר ירתיעו את האויב מנסיון נוסף למלחמה נגדנו.

על-ידי הישארותנו בתחומי הגבולות אשר אנו מחזיקים עכשיו, ניתנת לנו ההזדמנות לעזור לעולם כולו לפתור את בעיית הפליטים שהונצחה במתכוון, כדי להפכה לנושא של הלחמות הערבית נגדנו.

ברור לי, כי אין בינינו אף אדם אחד אשר טובת ישראל ובטחונה עומדים לגד עיניו, שלא יבין את האפשרויות הגדולות הצפונות לנו ולתושבי השטחים

ב. החלטות בדבר אישור הוראות בצווי-שעת-חירום (שיעור תשלום חובה)

(תיקונים מס' 22 ו-23), תשכ"ז—1967 *

הי"ר ד. נצר:

בשיעור של 60% ומס קניה בשיעור של 17.5% עד 20%. כתוצאה מכך היה מחיר הקרן של ספרים וכתבי-עת מיובאים פחות ממחיר הקרן של ספרים וכתבי-עת מודפסים בארץ, דבר שהפלה לרעה את תעשיית הדפוס המקומית.

לפיכך פורסם הצו הנ"ל, לפיו נקבע היטל לפי חישוב מיוחד על ספרים וכתבי-עת בשפה העברית מחוץ-לארץ, והוא לא יעלה על המכס ומס הקניה שהיו חייבים לשלם על החומרים ששימשו להדפסת הספר או כתבי-העת, אילו יובאו חומרים כאמור הדרושים להדפסתם.

שתי הצעות ההחלטה האלה נתקבלו בוועדת הכספים פה אחד, ללא כל הסתייגות. אבקש את הכנסת לאשרן.

הי"ר ד. נצר:

נעבור להצבעה.

הצבעה

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 22), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 23), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ג. חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי),

תשכ"ח — 1967 **

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

הי"ר ד. נצר:

אנחנו עוברים לסעיף ז' של סדר היום: חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי), תשכ"ח—1967, קריאה שניה ושלישית. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להביא לקריאה שניה ושלישית את הצעת החוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי),

(* נספחות.

(** „דברי הכנסת“ (מושב רביעי של הכנסת החמישית), חוב' כ"ג, עמ' 1577; נספחות.

תשכ"ח—1967. החוק הזה נדון בכנסת בקריאה ראשונה במארכס 1965 והועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, שדנה בחוק זה במשך שלוש-עשרה ישיבות בחורף 1965/66. שמענו בוועדה כמה חוות-דעת: מצד איגוד חברות הביטוח, מפי נציגי המשטרה וכמובן מפי המפקח על ענייני הביטוח בארץ. בירדנו עם הנציגים האלה את הבעיות המתעוררות עקב התיקון לחוק.

סיכום הדיון בוועדה התעכב בגלל חילוקי-דעות בעניין חובת הביטוח המלא שיחול על הרכב הלא-

שיקול-הדעת בעניין הפטור מן המפקח על עסקי הביטוח לרשות (רשמי כמוצה). הרשות הניתנת לחברת ביטוח לעסוק בביטוח כלי רכב ניתנת על-ידי רשות מיוחדת במשרד האוצר, והוועדה חשבה שגם בעניין זה יש להעניק את הסמכות לאותה רשות.

כן חשבה הוועדה, כי כדי למנוע הסדרים שרירותיים יש לקבוע בחוק מה הם הדברים אשר יהיו תנאי למתן פטור כזה בכל מקרה. על כן נאמר עכשיו בפרוטרוט: התאגיד הוא בעליו של לא פחות ממאה כלי רכב; התאגיד מקיים קרן ערובה — או סדרי ביטוח אחרים — שמבטיחה כי הוא יוכל לעמוד בהתחייבויות הנובעות מן הפטור, מבלי לסכן את יציבותו הכלכלית; והתנאי השלישי בא להבטיח כי אין בהסדר זה הכבדה על הזכאים, יותר משהיו מכבידים סדרי הביטוח הרגילים.

סעיף 4. סעיף זה בא לתקן את ההוראות הנוגעות לחובת הביטוח ולהחילן על כל ההתחייבות בשל מוות או חבלה בגוף הנגרמים על-ידי שימוש ברכב. להוראה זו הוכנסו בהצעת הממשלה שני חריגים: הפוליסה אינה חייבת לכסות תבואת המכוסה על-ידי חוק הביטוח הלאומי או חבות שבחזוה. (סעיף זה קובע את חלות הביטוח או חובת חלות הביטוח גם על טרמפיסטים.) לאחר שהוברר לוועדה שיש חביעות נזיקין העולות על המגיע לנפגע לפי חוק הביטוח הלאומי, החליטה הוועדה כי לא יהיה נכון לפטור מחובת ביטוח רק על סמך היות העובד מכוסה על-ידי הביטוח הלאומי, והבהירה כי הפוליסה אינה חייבת לכסות עובד המבוטח לפי חוק הביטוח הלאומי, אם המעביד ביטח עצמו גם ביטוח מרצון מפני תביעות נזיקין של העובד בסכום העולה על המגיע מן הביטוח הלאומי. כלומר, פטור מחובת הביטוח יינתן רק אם יוכל הגיוס לגבות את המגיע לו במלואו גם על-פי פקודת הנזיקין. הסעיף בניסוחו עתה מבטיח גם ביטוח מלא לנפגע וגם מונע את הביטוח הכפול.

סעיף 5. סעיף זה קובע את ההוראות הנוגעות לפוליסה ולתעודות הביטוח. הוועדה החליטה קודם כל להפריד בין ההוראות ולייחד לפוליסה סעיף נפרד ולתעודת הביטוח — סעיף נפרד.

כן הוסיפה הוועדה סעיף המאפשר ומסדיר הוצאת כתב-כיסוי זמני לתקופה מוגבלת. דבר זה נעשה — כפי שכבר אמרתי — בהתאם לבקשת חברות הביטוח, הנובעת מצרכים אדמיניסטרטיביים חשובים. כתב-הכיסוי הזמני הוא תחליף לפוליסה ולתעודת ביטוח כאחד. כלומר, הצורך בתעודת ביטוח זמנית הוברר לנו, ומתוך כך הוברר שאי-אפשר לוותר על כתב-הכיסוי הזמני.

לגבי המקרים שניתן פטור מביטוח — כאמור בסעיף 4 —, תוציא חרשות תעודות פטור, וההוראות הנוגעות לתעודות ביטוח יחולו, במקרה כנ"ל, על תעודות הפטור.

אני עובר לסעיף 7. סעיף זה בא להקל על הגשת תביעות של בתי-חולים נגד מבטח, במישרים, ולהסיר כמה מן ההגבלות הקיימות בפקודה היום. הכוונה היא לאפשר לבתי-חולים לתבע ולקבל את הוצאות טיפולו בנפגע ישר מן המבוטח.

במקום ללכת בדרך של תיקון הסעיף הקיים, כמו-

פרטי. הכוונה גם לביטוח טרמפיסטים, כפי שהחוק קובע. טענת חברות הביטוח היא שביטוח זה ייקר את הביטוח במידה רבה ויעמיס מעמסה כבדה על המשק, מעבר לדרוש לצורכי הביטוח. התנהל דיון ממושך בשאלה זו, ובסופו של דבר נתקבל העקרון שנקבע בחוק — שיש לבטח את כולם ולהטיל את החובה על כל כלי הרכב. בסעיף 19 נקבע ש"לגבי סוגי כלי רכב של מנוע, שאינם רכב פרטי כמשמעותו בפקודת התעבורה, תחילתו של סעיף (1) מהיום שנקבע לכך על-ידי שר האוצר בצו, אך לא יאוחר משנתיים מיום פרסום חוק זה ברשומות". כלומר, תהיה אפשרות להכניס את ההסדר החדש תוך תקופה ממושכת יותר, וכך חושבים שאפשר יהיה להתגבר על הבעיות שיתעוררו.

עכשיו עלי להזכיר את התיקונים שהכניסה הוועדה בנוסח החוק. בסעיף 1 של החוק, סעיף ההגדרות, הציעה הממשלה להרחיב את ההגדרה "דרך הרבים". הצורך בכך נובע מן העובדה, שההגדרה הקיימת נמצאה צרה מדי, כי אין בה כדי להטיל את חובת הביטוח על נהיגה במקום שאיננו בבחינת רחוב, דרך או גשר, ונתעוררו ספקות אם חובת הביטוח חלה במקום שאין לציבור הרחב גישה אליו, כגון שטח של גמל. על כן נתבעה הרחבת ההגדרה. הרוב בוועדה החליט להרחיב עוד יותר את ההגדרה ולהוסיף: "לדבות חצרים של מפעל שמועסקים בו לפחות חמישים עובדים". זה העניין היחיד שנשאר שנוי במחלוקת בוועדה ויש על זה הסתייגות.

עם זאת חזרה הוועדה למונח "דרך הרבים" ולא קיבלה את התיקון ל"דרך ציבורית", כפי שהוצע לה, לאחר שחשבה כי מוטב להשתמש באותו מינוח המופיע בפקודה ולא לשנות אותה.

הוועדה קיבלה גם את ההרחבה המוצעת בסעיף קטן (2) להגדרת "כלי רכב של מנוע", אך מצאה כי לאחר הרחבה זו מיותרת הפיסקה המופיעה בחוק בסוגריים: "בין שהוא בנוי לשאת מטען כלשהו, וזאת החפצים הבאים...", כלומר, מה שמופיע עד כה בפקודה, ולפיכך העדיפה הוועדה להכניס בסעיף התיקון את הנוסח של ההגדרה המתוקנת במלואו.

סעיף קטן (3) הוא תוספת. להגדרת "פוליסה" נוסף כתב כיסוי זמני, בהתאם לתיקוני הוועדה בסעיפים הבאים. הצעת הממשלה הוציאה אפשרות של כתב כיסוי זמני, והוועדה, על-פי המלצתן של חברות הביטוח, החזירה את העניין הזה, ולפיכך בא השינוי.

סעיף 2. בסעיף זה הציעה הממשלה שפסילת רשיון תהיה לשנה עם אפשרות לקבוע פסילה ארוכה או קצרה יותר. דבר זה לא נראה לוועדה, שהחליטה לקבוע במקום זאת פסילה של שנה כמינימום — במקביל להוראה דומה בפקודת התעבורה — עם אפשרות לקבוע תקופה קצרה יותר בנסיבות מיוחדות. בעצם, ההבדל בתוכן איננו גדול כל כך, אבל ההדגשה שונה, ומבחינה חקיקתית היה נראה לנו הדבר מתאים יותר.

כן גיוונה הוועדה את אפשרויות הפסילה: סוג מסוים של רכב, רכב מסוים או פסילה כללית — גם זה מתוך התאמה לפקודת התעבורה.

בסעיף קטן (2), הנוגע לפטור של תאגידים, הכניסה הוועדה כמה שינויים. הוועדה העבירה את

בסעיף 20 לא חל שינוי, אך הוועדה ניסחה את הסעיף בצורה פשוטה וברורה יותר. התוכן לא שונה. חושבני כי בזאת הסברתי את השינויים שחלו בסעיפים.

לחוק זה הסתייגות אחת.

היו"ר ד. נצר :

גם כבוד יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט מסתייג. מי ינמק את הסתייגותו?

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

אני אנוק את ההסתייגות ואילו בשם הוועדה יענה חבר-הכנסת קלינגהופר.

המדובר הוא בסעיף 1 אשר בו במקום ההגדרה „דרך הרבים“, יבוא: „דרך הרבים“ — כל מקום שיש לציבור, כולו או מקצתו, גישה אליו, לרבות חצרים של מפעל שמועסקים בו לפחות 50 עובדים“. שר המשפטים, חבר-הכנסת אוניה ואני מציעים למחוק את המלים: „לרבות חצרים של מפעל שמועסקים בו לפחות 50 עובדים“. כבר הסברתי שגם ההגדרה של היום יש בה משום הרחבה לעומת ההגדרה שהיתה קיימת, והיה נראה לנו שהצירוף הזה של רשות פרטית לתחום הזה של „דרך הרבים“, עליו חלה חובת הביטוח, מרחיק לכת מדי. מתעוררות כאן כל מיני בעיות באיזו מידה נכון להטיל חובת ביטוח על תחום של הפרט אשר בו כלול גם מפעל שמועסקים בו עובדים במספר גדול יותר. יש כאן נתונים אחרים של ביטוח מכפי שהם קיימים ברשות הרבים ששם מוצדק לתבוע חובת הביטוח, לעומת הרשות הפרטית ששם חובות הביטוח הן אחרות. ועל כן לא היה נראה לנו שכדאי להרחיב את החובה הזאת של ביטוח כלי רכב גם על המפעלים הפרטיים כפי שהוועדה מציעה.

היו"ר ד. נצר :

האם גם חבר-הכנסת אוניה רוצה לנמק?

ברוך אוניה (המערך) :

אני מוותר על ההגמקה.

היו"ר ד. נצר :

בשם הוועדה ישיב על ההסתייגות חבר-הכנסת קלינגהופר.

יצחק ה. קלינגהופר (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. סעיף 4 סעיף קטן (1) לחוק העיקרי, הוא פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי), מורה לאמור (אני קורא עכשיו את ההוראה במלואה, הוראה שנשארה בתוקפה ללא שינוי): „מתוך כפיפות לקביעותיה של הפקודה הזאת, לא יהיה מותר לאדם כל-שהוא להשתמש או לגרום או להתיר לכל אדם אחר להשתמש, בכלי-רכב של מנוע בדרך הרבים, אלא אם תימצאנה בתוקפן — לגבי השימוש בכלי-רכב של מנוע על-ידי האדם ההוא, או אותו אדם אחר, הכל לפי העניין — אותה פוליסה או אותה ערובה לסיכוני צד שלישי, אשר תמלאנה אחר

צו, החליטה הוועדה להכניס כאן במלואו את הנוסח המתוקן.

אשר לתוכן הסעיף: הוועדה מחקה את המלים „מיום התאונה“ והבהירה בכך שההוצאות יכוסו במשך שנה מתחילת הטיפול ולא מיום התלונה, דבר שחשוב במקרים שהצורך בטיפול מתגלה בזמן מאוחר יותר.

סעיף 8. בסעיף קטן (2) חלו תיקונים. סעיף זה מונה את המקרים שניתנת לנפגע תביעה ישירה נגד המבטח, גם אם אינו יכול לתבוע את הפוגע. בהצעת הממשלה פורטו שתי אפשרויות: האחת — הרכב הפוגע הוא בבעלות מדינת-חוק או האו"ם ומחמת חסינותו אין אפשרות לתובעו; השנייה — סיבה אחרת שבית המשפט מצאה כמוצדקת. הוועדה החליטה להגביל את האפשרות השנייה למקרה ספציפי, והוא, שהמבטח היה בן-זוגו של הנפגע, מאחר שלא ראתה אפשרויות אחרות בסעיף זה שלגביהן אפשר וצריך לתת את האפשרות הזאת של פניה ישירה למבטח.

תיקון נוסף בסעיף זה הוכנס בסעיף 10 (2) (ג) לפקודה הדן בפטור של המבטח במקרה של ביטול הפוליסה. במקום ביטול הפוליסה אחרי שבעה ימים מיום מסירת ההודעה, נתקבל נוסח האומר, כי לא יהיה תוקף לביטול כלפי הגיווק בלבד, אלא לאחר שבעה ימים מיום מסירת ההודעה.

הסעיף הבא שחל בו שינוי הוא סעיף 11. סעיף זה בא למנוע טענת מבטח שהוא פטור מחבות מסויימת אף-על-פי שהוציא פוליסה, בגלל העברת הבעלות. הנוסח המתוקן בא להבהיר שאין מדובר בסתם העברה או מסירה של מכונית, אלא בהעברת הבעלות.

הוועדה הוסיפה סעיף קטן (ב), המרחיב את המסגרת בה יכולה חברת הביטוח לטעון טענת מניעה, והוא כאשר קיים ביטוח אחר לכיסוי החבות של המכונית שהועברה.

כן הוסיפה הוועדה פסקה האומרת כי הוראות הפוליסה מחייבות גם את הבעל החדש של המכונית שהועברה, אם נמנעה מהמבטח טענת מניעה כאמור, כמובן במסגרת של הפוליסה הקיימת.

בסעיפים 12–16 לא חלו שינויים.

סעיף 17 קובע הגדלת הקנסות במקביל לקנסות המוטלים לפי פקודת התעבורה, וכאן הוסיפה הוועדה סעיף קטן (1) המוציא מן החוק עבירות זיוף, מאחר שהוועדה חשבה כי אין מקומן בחוק זה אלא בחוק לתיקון דיני עונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושין).

בסעיף 18 נוסף סעיף קטן (2) כדי להתאים את הקנסות, כפי שנקבעו, לחוק לתיקון דיני עונשין (דרכי ענישה). כלומר, במקום „לירה אחת“, יבוא: „חמש-עשרה לירות“, ובמקום „חמישים לירות“, יבוא „שבע מאות וחמישים לירות“.

אשר לסעיף 19, כבר הסברתי שהיה צורך להוסיף כאן את הסמכות לשר האוצר להכניס לתוקף את סעיף 4. סעיף קטן (1), תוך תקופה שלא תעלה על שנתיים, כדי לענות לטענות מסויימות, כפי שכבר הסברתי, של חברות הביטוח.

– חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (קלינגהופר, נצר) –

דרישות הפקודה הזאת". זאת לשונו של סעיף 4, סעיף קטן (1), לפקודה.

השימוש בכלי רכב של מנוע טעון, לפי הוראה זו, ביטוח לעניין סיכוני צד שלישי, אם הוא – השימוש בכלי הרכב של מנוע – נעשה בדרך הרבים. זהו התנאי. החוק תולה את החיוב להצטייד במסמך ביטוח לסיכון צד שלישי בשאלה, "דרך הרבים" מהי.

הרוב בוועדת החוקה, חוק ומשפט היה סבור שרצוי לכלול בהגדרת המונח "דרך הרבים", לצורך חובת הביטוח בדבר סיכון צד שלישי, לא רק כל מקום שיש לציבור גישה אליה, אלא גם חצרים של מפעל שמועס-קים בו לפחות 50 עובדים. הרחבה זו של הגדרת "דרך הרבים" נראית היתה לרוב חברי הוועדה, משום שלדעת הרוב מספר גבוה כזה של עובדים המועסקים במפעל אחד מעלה את מידת הימצאותם בחצרי המפעל בהיקף כה גדול שיש בו כדי להצדיק הטלת חובת הביטוח על כלי רכב מנועיים הנכנסים לחצרי המפעל והיוצאים מהם – בהיקף המצדיק זאת, אף אם חצרים אלה הם פנימיים גרידא ואין אליהם גישה לציבור.

מטעם זה מתכבד אני להציע שהכנסת תאשר את התוספת להגדרת "דרך הרבים", עליה הוחלט בוועדה, ולא תקבל את ההסתייגות שכוונתה – מחיקת תוספת זו.

היו"ר ד. נצר :

נעבור להצבעה על סעיף 1.

ה צ ב ע ה

התיקון של שר המשפטים ושל חברי-הכנסת מ. אונא וב. אונגה נתקבל.

סעיף 1, בנוסח המתוקן, נתקבל.

היו"ר ד. נצר :

לשאר סעיפי החוק אין הסתייגויות. אני מעמידה אותם להצבעה.

ה צ ב ע ה

סעיפים 2–20 נתקבלו.

היו"ר ד. נצר :

אני מעמידה את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

ה צ ב ע ה

חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי), תשכ"ח–1967, נתקבל.

היו"ר ד. נצר :

בזה סיימנו את סדר-היום של ישיבה זו. הישיבה הבאה – ישיבת כנסת מיוחדת – מחר בשעה 12.30. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 18.32.